

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Det kompetenta barnet?

En kvalitativ studie om socialsekreterares syn på barns
möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar

Caroline Andersson
Madeleine Nilsson

2015

Examensarbete, Grundnivå (högskoleexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet

Handledare: Inger Linblad
Examinator: John Lilja

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till samtliga intervjupersoner som genom sitt engagemang har gjort denna studie möjlig. Vi är tacksamma för att ni har låtit oss få en inblick i er vardag och för att ni med intresse för vår studie bidragit med mycket värdefull information.

Tack också till vår handledare Inger Linblad som gett oss mycket inspiration och försett oss med kreativ och konstruktiv kritik.

Vi uppsatsförfattare har samarbetat med varje del genom hela studien och kontinuerligt sett till att vi båda varit lika delaktiga genom hela processen.

Gävle, 2015

Caroline Andersson och Madeleine Nilsson

Abstract - The competent child? A qualitative study about social workers' view of children's possibilities to participate in foster care placement processes

Results from recent childhood research have shown that many children who are subject of foster care placements, experience feelings of being left out of conversations and decision making processes. The aim of this qualitative study was to explore social workers' perspective on children's possibilities to participate in foster care placement processes. The data was collected from interviews with four social workers and analyzed by using theories of childhood and participation. The main result showed that the social workers consider that they always try to give children an opportunity to participate and that the situation for children who are subject of foster care placements, is significantly better today than it was ten years ago. Although the level of participation depends on age, maturity and social circumstances. The social workers also expressed the dilemma of trying to determine whether a child is better off getting included and informed, or left unaware of what's going on around them.

Keywords: foster care placement, participation, social worker, the ladder of participation, the theory of childhood

Sammanfattning

Resultat från tidigare barndomsforskning har visat att många barn som är föremål för familjehemsplaceringar upplever att de blir utelämnade från konversationer och beslutfattningsprocesser. Syftet med denna kvalitativa studie var att synliggöra socialsekreterares syn på barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. Studiens empiri samlades in genom fyra intervjuer med socialsekreterare och analyserades med hjälp av teorier och modeller om barndom och delaktighet. Huvudresultatet visade att socialsekreterarna upplever att de alltid försöker ge barn en möjlighet att vara delaktiga och att situationen har förbättrats markant de senaste tio åren. Dock beror nivån av delaktighet på barnets ålder, mognad och andra sociala omständigheter. Socialsekreterarna uttryckte också dilemmat att försöka avgöra om det är bäst för barnet att bli informerat och inkluderat eller lämnas omedvetna om det som sker runt omkring dem.

Nyckelord: Familjehemsplacering, delaktighet, socialsekreterare, delaktighetsstegen, barndomssociologi

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Förförståelse och problembakgrund	6
1.2 Problemformulering	8
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Begreppsförklaringar	9
1.6 Studiens disposition	10
2. Tidigare forskning	11
2.1 Kapitlets disposition	11
2.2 Sökprocess	11
2.3 Studiens huvudteman	12
2.3.1 Barnet som opålitligt objekt eller trovärdig samhällsaktör	12
2.3.2 Socialsekreterarens tolkningsutrymme och hantering av etiska dilemman	14
2.4 Kunskapsdiskussion	16
3. Teoretiska perspektiv	17
3.1 Kapitlets disposition	17
3.2 Barndomssociologi	17
3.3 Delaktighetsstegen	19
3.4 Teoridiskussion	21
4. Forskningsmetod	23
4.1 Kapitlets disposition	23
4.2 Metodval	23
4.3 Urvalsprocess	23
4.4 Intervjuguide	24
4.5 Tillvägagångssätt och tolkning	25
4.6 Metodens begränsningar och studiens generaliserbarhet	25
4.7 Uppsatsens trovärdighet	26
4.8 Forskningsetiska överväganden	27
4.9 Analysverktyg	28

5. Resultatredovisning och analys av empiri	29
5.1 Kapitlets disposition	29
5.2 Presentation av intervjupersonerna	29
5.3 Barns möjlighet till delaktighet	30
5.4 Dokumentation	33
5.5 Tillvägagångssätt för att öka barns delaktighet	36
5.6 Socialsekreterarens tolkningsutrymme	37
5.7 Etiska dilemman	41
6. Diskussion	45
6.1 Kapitlets disposition	45
6.2 Studiens viktigaste resultat	45
6.3 Diskussion med utgångspunkt i tidigare forskning	46
6.4 Kritisk teoridiskussion	49
6.5 Alternativa tolkningar av resultatet	50
6.6 Förslag på framtida forskning	51
7. Referenser	53
8. Bilagor	58
8.1 Intervjuguide	58
8.2 Informationsbrev	59

1. Inledning

Det är en grundläggande demokratisk rättighet för alla barn och unga världen över att få lära sig att delta i situationer som direkt påverkar deras liv. Roger Hart, amerikansk professor i miljöpsykologi, forskar bland annat om barns delaktighet i samhället. Hart (1992) menar att delaktighet är ett sätt att lära barn att kämpa mot förtryck. Särskilt betydande menar han att delaktighet är för utsatta barn som lever under ogynnsamma omständigheter. Andenaes (2011) förklarar hur barn bör ses som kompetenta medaktörer som kan bidra med viktig kunskap samtidigt som de är experter på ett perspektiv som vuxna inte behärskar. Barn känner sig sällan tillräckligt delaktiga i samhället, framför allt när det gäller utredningsprocesser och uppföljningar inom socialtjänsten. Barn som är föremål för utredningar gällande familjehemsplaceringar upplever ofta att de inte tas på allvar och att deras tankar, känslor och önskemål inte beaktas (Cederborg & Karlsson, 2001; Mattsson, 1998; Holland, 2001).

1.1 Förförståelse och problembakgrund

Vår förförståelse som socionomstudenter präglas av erfarenheter från tidigare verksamhetsförlagd utbildning inom områden som berör barnskydd och familjehemsplaceringar. Våra erfarenheter är att det finns en gemensam samhällelig föreställning om att barn inte är tillräckligt kompetenta för att kunna uttrycka sina tankar och känslor kring en placering utom hemmet samt den aktuella placeringsplatsen. Detta innebär att barns möjligheter att göras delaktiga vid omhändertagande- och placeringsprocesser, tycks vara begränsade. Fokus ligger ofta på vuxnas perspektiv på situationen samt deras önskemål om åtgärder och vår upplevelse är att man ofta talar ovanför huvudet på barn som i de allra flesta fall egentligen är huvudaktörer i ärendena.

Ökad kunskap inom barndomsforskning har lett fram till tanken om att erkänna barn och ungas rättighet att delta i ärenden som rör dem själva och därmed göra dem till delaktiga aktörer (Coyne & Harder 2011). Visionen om barns delaktighet är även innebörden av såväl FN:s barnkonvention (Unicef, 1989) om barns rättigheter, som svensk lagstiftning. I bland annat socialtjänstlagen (Socialtjänstlag, 2001:453) och Föräldrabalken (Föräldrabalk, 1949:381) kan man utläsa att barn har rätt till att få uttrycka sina tankar samtidigt som vuxna ska lyssna på barnet och ta hänsyn till dess synpunkter. Barnkonventionen (Unicef, 1989) består av allmänna bestämmelser och

ramar för utformningen av barns rättigheter världen över samt hur de ska efterföljas. Två centrala bestämmelser när det gäller barns delaktighet är bland annat artikel 12 som beskriver hur varje barn har rätt att få uttrycka sin egen mening samt att de bör höras i alla de frågor som gäller dem själva. Barnets åsikt ska beaktas, i förhållande till barnets ålder och mognad. I artikel 3 skrivs att barns bästa ska beaktas i alla de åtgärder som rör dem (ibid).

Barn och unga som av olika anledningar bedöms kunna ta skada av att bo med sina biologiska föräldrar kan bli föremål för vård enligt Socialtjänstlagen (2001:453) eller "Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga" (1990:52). Socialstyrelsen (2014) rapporterar att ungefär 12900 beslut togs om att placera barn och unga för vård och att sammanlagt omkring 22700 barn och unga var omhändertagna och placerade år 2013. Placeringsformerna är olika och består av familjehem, HVB-hem, eget hem eller annan placeringsform. 60 procent av de barn och unga som omhändertogs under år 2013 placerades i familjehem.

Hart (1992) menar att det är speciellt viktigt att göra utsatta barn delaktiga i ärenden som rör dem. Cederborg och Karlsson (2001) anser att när ett barn far illa i sin hemmiljö och en placering utom hemmet kan bli aktuell, bör det vara av stor betydelse att låta barnet komma till tals. De menar att det är nödvändigt för att kunna förstå och tolka den unges situation samt dess upplevelser av i vilken utsträckning socialtjänsten engagerat sig i barnets intressen. Cederborg och Karlsson menar fortsättningsvis att om barn inte görs delaktiga vid familjehemsplaceringar finns risken att man som socialarbetare inte uppfattar om barnet kommer till skada eller far illa under placeringsprocessen. Skoog (2013) menar att vid tillfällena när barn inte kommer till tals finns ett flertal risker som kan inträffa bland annat utåtagerande beteende, självskador, sammanbrott samt risk för rymning ifrån placeringsplatsen.

Det finns en skillnad mellan å ena sidan lagstiftning gällande i vilken utsträckning barn bör göra delaktiga vid familjehemsplaceringar, å andra sidan barnets eget perspektiv på sin delaktighet (Eriksson & Näsman, 2008). Vi uppsatsförfattare tror att det ligger en svårighet i att som socialsekreterare agera i enlighet med lagstiftning gällande barns bästa och samtidigt ta hänsyn till barnets egen vilja. Vi tror också att eventuella begränsningar när det gäller barns möjlighet till medverkan vid familjehemsplaceringar

kan påverka deras upplevelser av socialtjänsten i allmänhet och familjehemsplaceringar i synnerhet. Genom att socialsekreterare blir medvetna om arbetets styrkor respektive eventuella svagheter samt vilka förbättringar som kan genomföras, kan detta också leda till att barn ges större utrymme till delaktighet i ärenden som gäller dem själva. Samtidigt kan barns upplevelser av familjehemsplaceringar förhoppningsvis förbättras.

1.2 Problemformulering

För att undersöka hur arbetet med att ge barn möjlighet till delaktighet ser ut i praktiken är det av intresse att studera hur socialsekreterare som arbetar med familjehemsplaceringar förhåller sig till ämnet. Studiens övergripande fråga är: skapar socialsekreterare möjligheter för barn att göras delaktiga i utredningar och beslut om familjehemsplaceringar och i sådana fall hur?

1.3 Syfte och frågeställningar

Med utgångspunkt i ovanstående problemformulering är uppsatsens syfte att beskriva och analysera socialsekreterares syn på barns delaktighet vid familjehemsplaceringar. För att konkretisera och besvara problemformulering och syfte har vi formulerat följande frågeställningar:

- Hur bedömer socialsekreterare barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar?
- Hur påverkar socialsekreterares tolkningsutrymme barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar?

1.4 Avgränsningar

Då majoriteten av alla barn och ungdomar som blir föremål för vård utom hemmet placeras i familjehem samt på grund av vårt stora intresse för- och tidigare erfarenheter av ämnet, valde vi att avgränsa vår uppsats i ett tidigt skede. Vi avgränsade studien till att se på barns delaktighet inom området familjehemsplaceringar. Av den anledningen blev det naturligt att avgränsa studiens informanter till en specifik enhet av socialtjänsten, nämligen familjehemsgruppen. Vi valde också att göra en geografisk avgränsning, dels på grund av tidsbegränsning men även för att lättare kunna analysera hur en specifik enhet fungerar. Vår studie omfattar en medelstor kommun i centrala Sverige med omkring 100,000 invånare. Den kommun vi valt att fokusera på har ingen

speciell anknytning till oss uppsatsförfattare förutom det faktum att den ligger oss nära geografiskt vilket underlättade för studien och dess utformning. Vår inledande önskan var att synliggöra barns egna tankar om delaktighet men på grund av etiska skäl har vi utslutit intervjuer med brukare och istället fokuserat studien på socialsekreterares perspektiv.

1.5 Begreppsförklaringar

Barn: I denna studie används begreppet barn frekvent och utgångspunkten är Socialtjänstlagens (2001:453) samt barnkonventionens (Unicef, 1989) definition av barn, vilka innefattar personer under 18 år.

Delaktighet: Begreppet delaktighet definieras olika av olika personer. Enligt Hart (1992) handlar det generellt om möjligheten att påverka beslut som rör sitt liv och samhället man bor i. Hart menar att delaktighet bygger demokrati och är en grundläggande rätt som är förenat med medborgarskap.

Familjehemsplacering: Begreppet familjehemsplacering innebär att ett barn på grund av särskilda omständigheter inte längre kan bo hos sin biologiska familj och därmed, med beslut från socialtjänsten, placeras i en familj utom hemmet. Målet med en familjehemsplacering är generellt att barnet inom en viss tid ska kunna flytta tillbaka till den biologiska familjen (Socialstyrelsen, 2013).

Medelstor kommun: I denna studie syftar begreppet medelstor kommun på en kommun vars invånarantal ligger omkring 100.000.

Socialarbetare/Socialsekreterare: Dessa två begrepp går att särskilja, men kommer i denna studie att användas som ett och samma. Socialarbetare är en person som arbetar inom fältet socialt arbete medan en socialsekreterare arbetar inom socialtjänsten. I denna studie har vi valt att kontinuerligt använda båda dessa begrepp men med samma definition, det vill säga en person som arbetar inom fältet socialt arbete (IFSW, 2014).

1.6 Studiens disposition

Studiens *inledning* är tänkt att fungera som ett slags övergripande introduktion och den följs av en *problembakgrund* som problematiserar ämnesområdet. *Syftet* och *frågeställningarna* beskrivs och de *avgränsningar* som gjorts presenteras. I avsnittet *tidigare forskning* redogörs för sökprocessen samt det aktuella kunskapsläget och dess relevans för studien. *Teoretiska utgångspunkter* består av en presentation av de teorier som valts för att analysera empirin samt en diskussion kring hur de kommer att användas. Avsnittet *resultatredovisning och analys* innehåller en redovisning av intervjuerna som analyseras löpande med hjälp av tidigare forskning samt aktuella teorier. I den avslutande *diskussionen* sammanfattas studiens viktigaste resultat och förslag på vidare forskning presenteras.

2. Tidigare forskning

2.1 Kapitlets disposition

I detta avsnitt redogörs för insamling och analys av tidigare forskning gällande barns delaktighet vid familjehemsplaceringar. Avsnittet inleds med en beskrivning av sökprocessen och därefter organiseras det historiska kunskapsområdet utifrån två huvudteman som är centrala för studien; *Barnet som opålitligt objekt eller trovärdig samhällsaktör* samt *Socialsekreterarens tolkningsutrymme och hantering av etiska dilemman*. De två huvudtemana har skapats med utgångspunkt från centrala teman som vi funnit i tidigare forskning om barns delaktighet vid familjehemsplaceringar. Temana knyter också an till denna studies forskningsfrågor. Kapitlet avslutas med en diskussion kring hur den kunskap vi erhållit från tidigare forskning kommer att användas i denna studie.

2.2 Sökprocess

Litteratursökningen har avgränsats till litteratur och forskningsstudier som kan kopplas till barns delaktighet. De databaser som använts vid litteratursökning är främst de internationella databaserna Discovery, Swepub och Socindex. De svenska tidsskrifterna *Socialmedicinsk tidskrift* samt *Socialvetenskaplig tidskrift* har också använts. Vid den första övergripande litteratursökningen i svenska respektive internationella databaser använde vi oss av sökorden *barn*, *delaktighet* och *familjehem* respektive *children*, *participation* och *fostercare*. Sökningen gav en bred översikt av vilka begrepp och teorier som är centrala vid forskning om barns delaktighet och vi formulerade denna studies huvudteman utifrån våra sökresultat. Den första övergripande litteratursökningen visade även vilka forskare som skrivit mycket om ämnet. Vi använde oss också av avhandlingarnas och rapporternas referenslistor för att få en uppfattning om vilka författare som det ofta refereras till. När vi gick vidare i vår litteratursökning användes sökportalen Google Search för att söka på centrala begrepp och forskare som vi funnit vid vår inledande litteratursökning. Vid vår andra sökning använde vi oss av sökorden *delaktighet* och *participation* i kombination med sökorden *barnperspektiv*, *barndomssociologi* och *delaktighetsstegen* respektive *child perspective*, *sociology of childhood* och *ladder of participation*. För att undvika att sökningarna

begränsas till specifika ändelser av ord, har så kallat trunkeringstecken (*) använts (Löf, 2005).

2.3 Studiens huvudtema

2.3.1 Barnet som opålitligt objekt eller trovärdig samhällsaktör

Barns position i samhället är ett av de mest centrala temana inom barndomsforskning om barns delaktighet. Tidigare forskning frågar sig i vilken utsträckning barn görs delaktiga samt hur man kan öka denna delaktighet och istället för att betrakta barn som objekt göra dem till handlade aktörer (Andenaes, 2011; van Bijleveld, Dedding & Bunders-Aelen, 2014; Halldén, 2007). Andenaes och van Bijleveld m.fl. menar att det är viktigt att låta barn få komma till tals och framföra sin åsikt. Till exempel tycks socialtjänstingripanden bli mer effektiva när de skraddarsys utefter barnets individuella behov och verklighet. Delaktighet har också en positiv inverkan på barnets utveckling och delaktighet vid beslut om barnets liv hjälper barnet att känna sig allierat och engagerat i besluten som tas vilket kan öka dess självförtroende. Samtidigt förknippas delaktighet ofta med känslor av att man behärskar och har kontroll över situationen.

Barn har genom historien länge setts som objekt som är beroende av vuxna och inte tillräckligt kompetenta att betraktas som handlade subjekt (Cederborg & Karlsson, 2001). Andenaes (2011) menar att socialtjänsten har blivit kritiserade för att ha nonchalerat det faktum att barn bör ses som kunniga aktörer samt att barnen önskar att bli hörda och tagna på allvar. Andra studier (Andersson, 2006; Holland, 2001) visar att barn ofta är "sidokarakterer" i bedömningsrapporter och de beskrivs oftast som objekt istället för subjekt. Vikten och värdet av barnets åsikter varierar men oftast blir deras röster inte hörda på grund av att de inte betraktas som trovärdiga. Mycket av det socialarbetare lär sig om barnen, förmedlas av vuxna utifrån deras perspektiv och handlingar. En nederländsk studie (van Bijleveld m.fl., 2014) visar att det finns en stor skillnad mellan socialarbetares perspektiv på barns möjligheter till delaktighet och barnens egna upplevelser och perspektiv. Socialarbetare anser att delaktighet är viktigt men det ses mest som ett verktyg för att få barnet att samarbeta. Barn och unga däremot ser delaktigheten på ett annat sätt då de främst vill bli hörda, informerade och tagna på allvar. van Bijleveld m.fl. menar att skillnaden mellan socialarbetares och barnets egna perspektiv visar att det saknas en meningsfull dialog mellan parterna.

Barnen som tillfrågades i van Bijlevelds m.fl. (2014) studie har någon gång varit omhändertagna och föremål för placering utom hemmet. De menade att de ofta upplevde att det inte blev ordentligt informerade. Oftast hade barnen ingen aning om varför verksamheten var inblandad eller vad de kunde förvänta sig av sin socialarbetare. Trots att barnen blev informerade om socialtjänstens inblandning och metoden som användes, menade nästan alla barn att de blev förvånade över besluten som togs och att resultaten av beslutsfattningen oftast var oväntad. van Bijleveld m.fl. redogör för ett fall då en ung person blev kallad till socialtjänstens kontor för att väl på plats upptäcka att polisen väntade på att placera henne på en institution en timme senare. Vid andra fall kunde barn och unga bli informerade om att de skulle flyttas till en annan institution dagen innan omplaceringen.

Cederborg och Karlssons (2001) studie visar att cirka tre fjärdedelar av de tillfrågade barnen upplever att de inte fått göra sin röst hörd under familjehemsplaceringsprocessen. Nästan alla menar att socialtjänsten inte berättat om de åtgärder som planeras. Cederborg och Karlsson förklarar att barnen beskriver att de inte fick veta att de skulle placeras utom hemmet. De upplevde att de inte fick någon information om hur länge de skulle vara placerade eller vad som skulle ske framöver. Några barn beskriver också att de inte fått möjligheten att tala enskilt med sin socialarbetare under placeringstiden vilket innebär att barnen inte ville dela med sig av sina innersta tankar då det ständigt är någon annan närvarande. Hart (1992) menar att man måste identifiera situationer som kan maximera barns möjligheter att demonstrera sin kompetens, för att försöka öka deras delaktighet. Man bör också använda alternativa metoder för att göra olika barns röster hörda.

Cederborg och Karlsson (2001) förklarar att många studier gällande barns delaktighet vid socialtjänstären och familjehemsplaceringar främst består av information från skriftlig dokumentation. Studiernas resultat visar att denna dokumentation ofta saknar uppgifter om barnen själva och deras situation. Fokus hamnar istället oftast på hur vuxna upplever den problemfyllda situationen. Cederborg och Karlsson menar att det sällan framkommer om barnet är delaktigt i processen eller ens är medvetet om vad som sker. De förklarar att när det gäller omhändertagande av barn och placering utom hemmet på grund utav olika anledningar, består det skriftliga underlaget främst av

professionellas skildringar av barnets situation och barnet får ett väldigt begränsat utrymme. Även Mattson (1998) beskriver hur utredningsmaterial som används vid beslut om omhändertagande och familjehemsplaceringar oftast fokuserar på vårdnadshavarens situation vilket gör att denne får en dominant ställning i utredningen. Mattson förklarar att man hör vårdnadshavare, lärare, läkare och andra vuxna kring barnet för att samla information samtidigt som barnets egen berättelse saknas.

Andenaes (2011) och Cederborg och Karlsson (2001) menar att det finns många olika svar på varför barns möjlighet delaktighet är så pass begränsad vid socialtjänstären. De menar att en förklaring kan vara att barn har låg status i vårt samhälle vilket gör att de inte ses som tillräckligt kompetenta att redogöra för sin egen situation eller tillräckligt trovärdiga för att lyssnas på. En annan förklaring kan vara att man, om man låter barnet komma till tals, kan få information som kan vara känslig och svår att hantera som socialarbetare. En tredje anledning kan vara att man som socialarbetare vill skydda barnet och inte utsätta det för en lojalitetskonflikt som kan uppstå gentemot föräldrar respektive den professionelle om barnet tvingas uttrycka sig i ärendet. En fjärde förklaring skulle kunna vara att socialarbetaren inte känner sig säker på hur informationen som barnet kan ge ska hanteras och om den ska fungera som beslutsunderlag vid bedömning om insatser med barnets bästa i beaktande (ibid).

Cederborg och Karlsson (2001) beskriver att riskerna med att inte samtala med barnet och göra det delaktigt är att man kan missa barnets egna tankar och dess individuella livserfarenhet. Cederborg och Karlsson menar dock att det inte bara gäller att samtala med barnet utan att också lyssna ordentligt på vad barnet uttrycker. Det är barnets egen beskrivning av sin situation som ska komma fram och den ska inte bli färgad av vad man som socialarbetare vill höra.

2.3.2 Socialsekreterarens tolkningsutrymme och hantering av etiska dilemman

Ett annat tema som kan appliceras på forskning om barns delaktighet är ramar, regler och etiska dilemman. Coyne och Harder (2011) och Nordenfors (2010) tar upp detta ämne och utgår från frågeställningar kring dilemman och problematiken som kan uppstå när man måste bedöma hur man bör agera för att uppfylla krav eller viljor som går emot varandra samt hur stort utrymme lagstiftningen lämnar för egen tolkning.

Svensk lagstiftning består av många regler och ramar för hur barn ska behandlas och de begrepp som är genomgående för allt arbete med barn är *barns bästa* i relation till *barns rättighet till delaktighet*. I 2§ 1kap. av Socialtjänstlagen (2001:453) kan man utläsa följande: *“Vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas”*. Parallellt med denna bestämmelse redogör man i 1§ 21kap. av Föräldrabalken (2006:458) för hur man alltid ska beakta barnets vilja: *“Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad”*. Liknande resonemang återfinns i Barnkonventionen (Unicef, 1989) där de skriver att varje barn har rätt till att fritt uttrycka sina egna åsikter och det är en grundläggande regel att varje barn ska bli få bli hört.

Nordenfors (2010) menar att både lagstiftning och barnkonventionen lämnar stort utrymme för tolkning när det gäller barns möjlighet till delaktighet. Barnets ålder och mognad ska beaktas men det framgår inte hur man mäter eller vem som avgör denna mognad då alla barn är unika och mognar vid olika ålder. Hart (1992) menar att det är missvisande att använda enkla utvecklingsnivåer eller åldersrelaterade normer för att bestämma vad barn är kapabla till. Det kan däremot vara användbart att känna till några av de viktigaste sekvenserna av utveckling, så som utvecklingen av ett barns förmåga att ta andras perspektiv. Hart påpekar dock att det är viktigt att komma ihåg att åldern när detta inträffar kan variera kraftigt beroende på kultur samt barnens karaktär. Lika viktigt som det är att åskådliggöra barns förmåga att tänka och tala, är det att undersöka anledningen bakom deras agerande. Det är mindre troligt att ett barn som är utsatt eller har lågt självförtroende kommer att visa sin förmåga att tänka eller arbeta i grupp.

Coyne och Harder (2011) menar att det kan uppstå etiska dilemman när det handlar om att involvera barn i beslutsfattning. Det är komplext på grund av problem som; vuxnas instinkt att skydd barn från känslig information och bördan att fatta beslut, vuxnas tvivel på barns kompetens att delta, samt barnets position i relationen mellan barn, förälder och professionell. Coyne och Harder förklarar att vuxnas inställning till barns delaktighet och barns behov av skydd kan ses utifrån olika perspektiv. Dels kan vuxna skydda barn från information och deltagande vid beslutsfattning på grund av att de inte ser barnen som tillräckligt kompetenta men sett utifrån ett annat perspektiv kan vuxna också skydda barnet genom att se barnet som kompetent och göra det delaktigt. Båda perspektiven strävar efter att handla utifrån barnets bästa. Ett barns behov av skydd vid en situation kan leda till exklusion vid en annan, där barnet önskar att vara delaktigt vid

beslutsfattningen. Coyne och Harder menar att man alltid måste ta hänsyn till barns behov vid varje unik situation vilket innebär att vuxna måste använda sin makt klokt och vara känslig inför barns sätt att uttrycka sina behov.

2.4 Kunskapsdiskussion

Denna studie fokuserar på barns delaktighet vid familjehemsplaceringar och tidigare forskning kommer att användas för att försöka förstå barns position i samhället samt vikten av att göra barn delaktiga. Forskningen om barns delaktighet kommer också att fungera som en källa till barns upplevelser av sin egen delaktighet vid familjehemsplaceringar samt deras syn på socialsekreterares arbete med att informera och göra barn delaktiga. Kunskapen kommer att knyta an till studiens syfte som består i att synliggöra socialsekreterares syn på ämnet och den kommer att användas för att analysera resultatet av socialtjänstens och socialsekreterares perspektiv på barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. För att problematisera ämnet barns delaktighet kommer även tidigare forskning kring etiska dilemman, ramar och regler att användas. Dels för att synliggöra hur socialsekreterare bör arbeta med barns delaktighet utifrån lagstiftning och föreskrifter men även för att lyfta de dilemman som kan uppstå vid arbetet.

3. Teoretiska perspektiv

3.1 Kapitlets disposition

I detta avsnitt redogörs för de teorier och modeller som kommer att användas i studiens resultat- och analysavsnitt. Studiens övergripande perspektiv är *Barndomssociologi* som valts efter att vi har granskat tidigare forskning om barns delaktighet och konstaterat att det ofta är nödvändigt att använda barndomssociologin för att förstå och bedöma barns position i samhället. I det mer konkreta tolkningsarbetet används främst *Delaktighetsstegen* som återfinns i många studier som syftar till att mäta och förklara barns delaktighet i relation till vuxna och vi anser att det är relevant även för vår studie för att kunna synliggöra barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. Kapitlet avslutas med en kort diskussion kring hur teorierna valts samt hur de kommer att användas i denna studie.

3.2 Barndomssociologi

Majoriteten av all tidigare forskning kring barns delaktighet berör på ett eller annat sätt perspektivet barndomssociologi (Halldén, 2007; James & Prout, 1990; Jenks, 1982). Halldén (2007) beskriver hur barnforskning historiskt sett har bedrivits inom universitetens ramar för psykologi- och pedagogikämnen. Utvecklingspsykologerna har till exempel förklarat barns utveckling medan pedagogerna har studerat barns psykosociala miljö. När forskningen kring barn började intressera sig för barnets ställning i samhället räckte inte den pedagogiska och psykologiska begreppsapparaten till och sociologer, som intresserar sig för samhället och dess struktur, började under 1980-talet fokusera på barn som en intressant grupp ur en sociologisk synvinkel. Sociologen Chris Jenks (1982) redigerade en bok med namnet *The sociology of childhood* där han lyfte fram en ny aspekt av sociologin, nämligen studier av barndom - barndomssociologi.

Halldén (2007) beskriver hur barndomsforskningen präglas av att barnet ska betraktas som *being* istället för *becoming* vilket innebär att barndomen har rätt till ett eget stadium och inte bara ska ses som transportsträcka mot vuxenlivet. Om man ser på barndomen på detta sätt innebär det att barn ska betraktas som vilken annan social grupp som helst och därmed göras till sociala aktörer. Det finns också en annan aspekt av att betrakta barnet som *being* som berör barnperspektivet och vikten av att lyssna på barn

och analysera deras berättelser. Halldén (2007) förklarar hur både vuxna och barn bör ses som ett blivande där ingen är färdig och oberoende, vilket gör att det finns ett ömsesidigt beroende mellan vuxna och barn. Inom barndomssociologin beskrivs ofta en bild av det kompetenta barnet (Brembeck, Johansson & Kampmann, 2004). Begreppet ställs ofta i motsats till det behövande barnet och innebär att man betraktar barnet som en individ med en förmåga att skapa egna sociala relationer och agera i sociala sammanhang (Halldén, 2007). Eriksson och Näsman (2008) och Röbbäck (2011) menar att denna syn på barn och barndom gör att barn i ännu större utsträckning liknar den vuxne. Halldén (2007) förklarar att trots att barndomssociologin framhåller barnets subjektstatus bör man komma ihåg att barnet är en del av ett barnkollektiv, vilket innebär att det måste anpassas till kollektivet.

Halldén (2007) förklarar hur Allison James och Alan Prout (1990) i antologin *Constructing and reconstructing childhood*, beskriver syftet med barndomssociologin. Den huvudsakliga utgångspunkten är att försöka inta ett barnperspektiv, vilket innebär att barnen själva får komma till tals på ett eller annat sätt. Enligt Andersson (2006) finns det en skillnad mellan begreppet barnperspektiv respektive barnets eget perspektiv och det är viktigt att särskilja dessa. Hedkvist m.fl. (2001) menar att begreppet barnperspektiv har olika betydelse för olika individer och det är alltid relativt vilket innebär att det finns många olika definitioner beroende på om man utgår från barnets, forskningens, vuxnas eller lagstiftningens perspektiv. Hedkvist m.fl. framhåller att det finns tre olika barnperspektiv; *det vuxna barnperspektivet*, *samhällets barnperspektiv* respektive *barnets eget barnperspektiv*. Det förstnämnda begreppet innefattar vuxnas syn på barn och barndomen samt de olika värderingar som läggs i detta.

Anledningen till att det finns ett vuxet barnperspektiv är att vuxna inte kan se barns perspektiv på verkligheten. Alla vuxna har olika vuxna barnperspektiv och detta präglas bland annat av sin egen barndom, upplevelser och erfarenheter från sin uppväxt samt i vilken kultur man lever. Idag är det de vuxnas barnperspektiv som i de allra flesta fall dominerar i samhället. Samhällets barnperspektiv innebär den kollektiva synen på barnperspektivet. Detta perspektiv består av samhällets gemensamma värderingar och föreställningar om barns behov och rättigheter. Lagstiftningen ger en tydlig bild av det kollektiva barnperspektiv som råder i samhället men även media och aktuell forskning speglar det kollektiva barnperspektivet (Hedkvist m.fl., 2001). Slutligen redogör

Hedkvist m.fl. också för barnets eget barnperspektiv. För varje barn finns ett enskilt barnperspektiv. Barnets eget perspektiv handlar om barnets verklighet ur sin egen synvinkel. Alltså hur barnet ser, känner och upplever omvärlden i olika situationer. Perspektivet påverkas av omgivningen och förändras i takt med att barnet växer och utvecklas.

Halldén (2007) menar att skillnaden mellan begreppen handlar om att urskilja vem som formulerar perspektivet, barnen själva eller deras företrädare. Skillnaden kan problematiseras när man ska bedöma barns behov och rättigheter då ett barnperspektiv ska innehålla barnets perspektiv samtidigt som det måste tolkas av till exempel en socialarbetare. Även Cederborg och Karlsson (2001) betonar vikten av att man som socialsekreterare bör vara medveten om hur beslut och insatser kommer att uppfattas utifrån barnets perspektiv. Cederborg och Karlsson menar att hur man än definierar barnperspektivet finns det ändå en huvudprincip som säger att man alltid måste försöka förstå hur barnet upplever sig själv och relationer till andra människor. Kravet på ett barnperspektiv kan tolkas så att socialtjänstens utredningar ska fokuseras på barnets skildring av situationen även om det till slut är vuxna som bär det ansvaret för att tolka och besluta om vilka insatser som främjar barnets bästa. Halldén (2007) menar att innebörden av begreppet barnperspektiv måste problematiseras ytterligare om det ska användas i en bredare barndomsforskning och att man kan fråga sig om det centrala är vem som levererar informationen eller ur vilket perspektiv den tolkas.

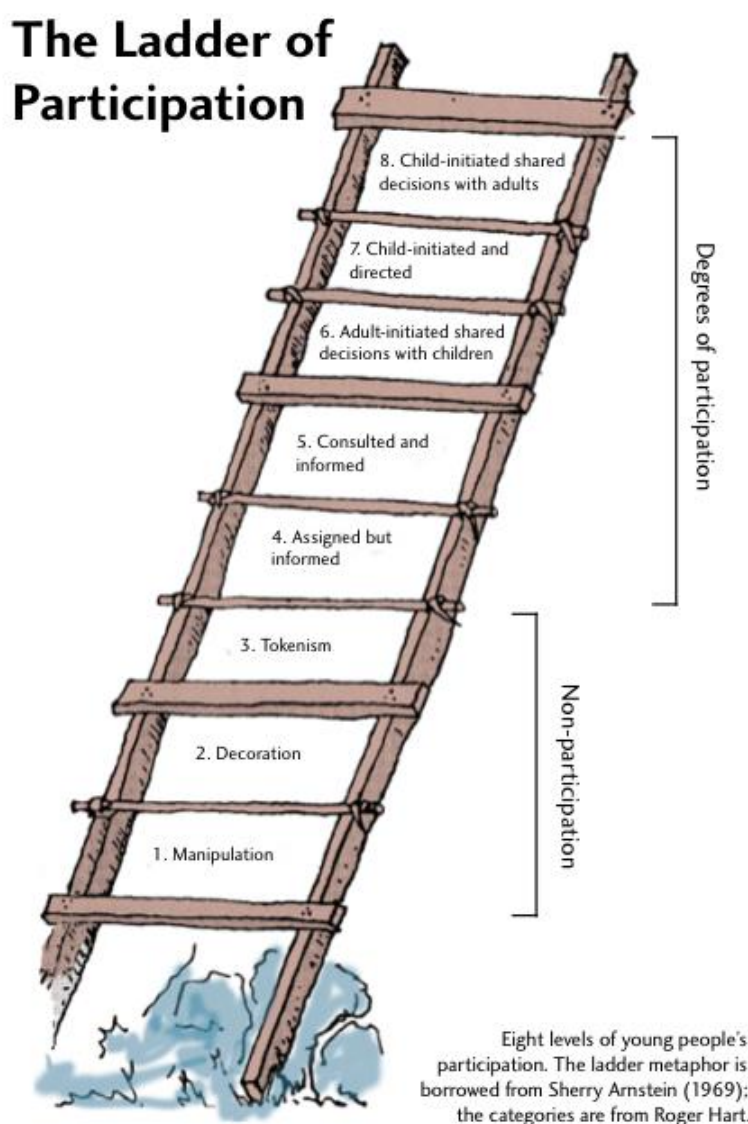
3.3 Delaktighetsstegen

Inom området barns delaktighet finns två teoretiska modeller som är ytterst centrala; Shiers (2001) "Pathways to participation" samt Harts (1992) "The ladder of participation". Shiers modell är snarlik den som Hart presenterar, men innehåller färre steg i modellen. Då denna studie syftar till att synliggöra socialsekreterares syn på barns delaktighet snarare än vägen dit, har vi som uppsatsförfattare bedömt att Harts delaktighetstege är mest relevant för denna studie och vi har därför avgränsat oss till denna. Delaktighetsteget ("The ladder of participation") är en modell som används för att mäta barns delaktighet (Hart, 1992). Hart menar att barn utan tvekan är de samhällsmedlemmar som det lyssnas minst på. Det finns en stark tendens bland många vuxna att underskatta barns kompetens och samtidigt använda dem i vissa fall för att påverka. Problemen uppstår när barns medverkan är tvetydig eller till och med

manipulativ. Delaktighetsstegen används för att synliggöra- samt öka barns delaktighet inom olika ärenden som rör dem själva.

Delaktighetsstegen har åtta steg som används för att öka barns delaktighet men även för att människor som arbetar med barn ska kunna mäta och få mer insikt i hur pass delaktiga barn är (Eriksson & Näsman, 2008). De åtta stegen är följande: 1.

Manipulation, 2. Dekoration, 3. Symbol, 4. Anvisad men informerad, 5. Konsulterad och informerad, 6. Vuxen initierat beslut, delat med barn, 7. Beslut initierat och styrt av barn samt 8. Beslutsfattande initierat av barn, tillsammans med vuxna (Hart 1992; Eriksson & Näsman, 2008).

(Hart, 1992)

Eriksson och Näsman (2008) redogör för de tre första stegen i Harts (1992) delaktighetsstege som är vad Hart kallar för “skenbar delaktighet”, det vill säga att barns

delaktighet inte är verklig utan fiktiv. Hart (1992) beskriver att den lägsta delen i stegen är *manipulation*. Manipulation innebär att man manipulerar ett barn, det vill säga att barnet inte förstår sina egna handledningar och det som sker runt omkring det på grund av att vuxna tvivlar på barnets förmåga att förstå. *Dekoration*, innebär som namnet antyder, att barn används som dekoration gällande deras delaktighet. Utifrån porträtteras barnet som delaktigt medan det egentligen inte själv vet om innebörden av vad det gör eller det som sker runt omkring barnet. Barnet används dekorativt utåt för att porträtteras för utomstående att de är en del av någonting. Det tredje steget, *barnet som symbol*, innebär att barnet sägs ha en given röst medan det i själva verket har en väldigt liten röst eller nästintill ingen alls. Barnet ges ingen möjlighet till att uttrycka sina egna åsikter (Hart 1992).

De följande fem stegen innebär till skillnad från de tidigare tre stegen, större inflytande för barnet, att delaktigheten blir mer aktuell samt att barnet blir allt mer informerat på ett sätt som gör att barnet förstår. Det fjärde steget, *anvisad men informerad*, är en viktig del i stegen där barns delaktighet fortfarande är begränsad. Barnet blir informerat men aktörskapet kring beslutsprocessen ligger hos den vuxne (Eriksson & Näsman, 2008). *Konsulterad men informerad* som är det femte steget i stegen är snarlikt det tidigare. Det som skiljer dessa steg åt är att barnet i det femte steget blir konsulterat och mer införstått i processen trots att barnet inte får vara en del av beslutsfattandet. Det sjätte steget, *vuxeninitierat beslut delat med barn*, är som namnet antyder då delaktigheten är initierad av en vuxen men att barnet får vara en aktör vid beslutsfattandet. I följande steg, *beslut initierat och styrt av barn*, ökar utrymmet för barnet att vara delaktig gällande beslutet och barnet får chans och möjlighet att ta ett större initiativ (ibid). *Beslutsfattande initierat av barn, tillsammans med vuxna* som är det allra sista steget i delaktighetsstegen innebär inte att barnet får makt att styra över hela beslutsfattandet, då det skulle innebära totalt autonomi. Målet är inte att barnet i fråga ska få full självständighet gällande de beslut som rör det utan att besluten ska fattas i samråd med en vuxen. Toppen av stegen innebär stor möjlighet till delaktighet, inflytande samt initiativ hos barnet (Eriksson & Näsman, 2008; Hart 1992).

3.4 Teoridiskussion

Barndomssociologi är studiens övergripande perspektiv och det valdes för att kunna synliggöra, för denna uppsats, relevanta aspekter som barns ställning i samhället, barns

position till socialsekreterare samt barnperspektivets betydelse för barns delaktighet. Studiens tyngdpunkt ligger i delaktighetsstegen som kommer att användas som ett verktyg för att bedöma olika nivåer av delaktighet som återfinns i empirin och för att förstå att barns möjlighet till delaktighet inte är synonymt med totalt bestämmande. Genom att använda barndomssociologi och delaktighetsstegen som analysverktyg för denna studies empiri är målsättningen att syftet kommer att besvaras.

4. Forskningsmetod

4.1 Kapitlets disposition

I följande avsnitt beskrivs den metod som kommer att användas i studien samt hur den planeras besvara studiens syfte och frågeställningar. Tillvägagångssättet kommer att presenteras följt av metodens begränsningar och studiens generaliserbarhet. Därefter diskuteras studiens validitet och reliabilitet i ett avsnitt om uppsatsens trovärdighet. Kapitlet avslutas med en diskussion kring den valda metodens begränsningar samt forskningsetiska överväganden.

4.2 Metodval

Studiens syfte är att beskriva och analysera socialsekreterares syn på barns delaktighet vid familjehemsplaceringar och kommer därför att genomföras med hjälp av kvalitativ metod. Metoden används enligt Kvale och Brinkmann (2009) med fördel för att försöka få en förståelse för intervjupersonernas livsvärld och den lämpar sig när man vill undersöka personers upplevelser av ett fenomen. Esaiasson (2004) menar att vid en kvalitativ intervju finns det utrymme för att fördjupa sig i informanternas svar, samtidigt som det går att upptäcka teman som kan användas för att uppnå studiens syfte. Denna studie har präglats dels av teoretiska perspektiv dels av det empiriska materialet, vilket innebär att studiens vetenskapsteoretiska ansats har varit abduktiv (jfr Larsson, 2005). Efter en övergripande översikt av den kunskap vi inhämtat från tidigare forskning fick vi en uppfattning om vilka teorier, teman och begrepp som är centrala för många studier om barns delaktighet. Utifrån dessa valdes ett antal teman och teorier ut som vi bedömde var relevanta för denna studie. Temana fungerade som underlag för konstruerande av vår intervjuguide. Fördelen med användningen av en abduktiv metod är att vi inte behövt välja mellan teoretisk kunskap eller empiri, då båda delar är lika värdefulla för att göra en kvalitativ analys. Under arbetets gång har vi varit medvetna om svårigheten att göra valida tolkningar då förförståelse och egna erfarenheter kan påverka.

4.3 Urvalsprocess

Eftersom vi ville studera enskilda socialsekreterares upplevelser av barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar så valde vi att kontakta enhetschefen inom en enhet på socialtjänsten i en medelstor kommun i centrala Sverige. Vår målsättning var

att intervjua sex socialsekreterare men på grund av hög arbetsbelastning inom enheten hade endast fyra socialsekreterare möjlighet att medverka i en intervju. Urvalskriteriet var att intervjupersonerna skulle ha en socionomexamen och minst ett års erfarenhet av området för att kunna ge en så ärlig och rättvis bild som möjligt av fenomenet. I och med att studien syftar till att undersöka barns delaktighet vid familjehemsplaceringar föll valet på att intervjua socialsekreterare som är verksamma inom familjehemsgruppen då det är den enheten inom socialtjänsten som arbetar med just familjehemsplaceringar. För att sedan göra vårt slutgiltiga urval använde vi oss av en variant av vad Patton (2002) kallar snöbollsurval som innebär att undersökaren rekommenderas personer som skulle kunna fungera som lämpliga informanter. Vi kontaktade enhetschefen på familjehemsgruppen som i sin tur rekommenderade två till socialsekreterare i sin arbetsgrupp som denne ansåg skulle kunna passa för vår studie. Ytterligare en informant hörde av sig självmant till oss och valdes inte utifrån enhetschefens rekommendation. Alla informanter är kvinnor och enhetschefen själv är en av dessa. Vi är medvetna om det faktum att det urval enhetschefen gjorde kan ha kommit att påverka resultatet.

4.4 Intervjuguide

Intervjuerna har genomförts med stöd av en intervjuguide (se bilaga 1), vilket Larsson (2005) menar är lämpligt när man vill synliggöra eller fokusera på olika förutbestämda teman. Kvale och Brinkmann (2009) menar vidare att en intervjuguide kan bestå av olika varianter av frågor beroende på studiens syfte och då vi ville undersöka hur informanterna bedömer barns delaktighet formulerade vi frågorna utifrån detta huvudtema. Inledningsvis ställde vi generella frågor om intervjupersonernas bakgrund inom socialt arbete samt intresse för området för att skapa en förståelse för individen och dennes perspektiv på sitt arbete samt för att öppna upp intervjun. Därefter presenterade vi det aktuella temat och ställde våra intervjufrågor. Esaiasson (2004) framhåller att det kan vara lämpligt att genomföra en provintervju innan de riktiga intervjuerna äger rum för att säkerställa god kvalitet på intervjuguiden och att frågorna är lättbegripliga och öppna. Vi testade vår intervjuguide på två studentkollegor vilket gjorde att vi kunde justera detaljer för att sedan känna oss bekväma och pålästa inför de riktiga intervjuerna.

4.5 Tillvägagångssätt och tolkning

Intervjuerna ägde rum under två veckor. Vår vision var att intervjuerna, så långt som möjligt, skulle genomföras enligt intervjupersonernas egna önskemål då vi anser att det är viktigt att intervjupersonen känner sig trygg och bekväm under hela processen för att nå ett så bra resultat som möjligt. Esaiasson (2004) menar att det är viktigt att ta hänsyn till miljömässiga omständigheter och vi lät därför informanterna välja plats för intervjun. Samtliga intervjuer genomfördes på intervjupersonernas arbetsplats. Inför intervjuerna skickade vi ut ett informationsbrev till respondenterna som innehöll studiens syfte samt de etiska principerna vi förhållit oss till genom hela processen (se bilaga 2). I samråd med intervjupersonerna spelades intervjuerna in samt transkriberades. Vi som undersökare turades om att ha ansvar för- och leda två intervjuer var samtidigt som den andra personen tog vissa stödanteckningar och fyllde i med eventuella följdfrågor.

Intervjumaterialet har bearbetats och färgkodats, där olika stycken av materialet markeras i olika färger för att urskilja och sortera relevanta teman. För att nå ett så tillförlitligt resultat som möjligt försökte vi tona ned vår egen förförståelse under intervjuerna. Kvale och Brinkmann (2009) menar att detta är viktigt för att inte påverka och styra intervjupersonen. Kvale och Brinkmann redogör vidare för tolkningsmetoden teoretisk tolkning vilket innebär att undersökaren tolkar materialet utifrån valda teoretiska perspektiv och modeller. Denna studie präglas av teoretisk tolkning samtidigt som den påverkas av vår förförståelse och erfarenheter. Vi har därför försökt att kritiskt analysera våra tolkningar av intervjumaterial och tidigare forskning för att upptäcka och undvika att eventuella förutfattade meningar och fördomar färgar studiens resultat.

4.6 Metodens begränsningar och studiens generaliserbarhet

Genom att vi använde oss av en kvalitativ metod för att besvara studiens syfte och frågeställningar avgränsade vi oss till en litet antal individers upplevelser av ett fenomen. Resultatet kan därför inte statistiskt generaliseras till en större population (Kvale & Brinkmann, 2009). Då intervjupersonerna svarat relativt lika på våra intervjufrågor kan man enligt Kvale och Brinkmann ändå anta att det finns en viss generaliserbarhet. Man kan anta att olika socialtjänster i landet arbetar på olika sätt vilket innebär att man måste se varje unikt fall för sig. Denna studies syfte var dock inte att undersöka olika socialtjänster i relation till varandra utan att beskriva och analysera

ett antal individers inställning till barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. Vi tror att en jämförelse mellan forskning och praktik kan vara användbar på olika nivåer då man kan få vägledning för hur olika situationer kan hanteras och tolkas vilket kan jämföras med Kvale och Brinkmanns (2009) redogörelse för så kallad analytisk generaliserbarhet. Vi strävade efter att komma informanterna nära och ha möjligheten att kunna ställa följdfrågor vid våra intervjuer. Detta gjorde att vi kunde fördjupa oss i särskilda teman och be informanterna att utveckla sina resonemang alternativt förklara på ett annat sätt om vi inte förstod.

En kvantitativ studie med enkätundersökningar hade kunnat medföra att resultatet kunde ha satts i relation till socialt arbete nationellt och på så sätt setts ur ett bredare perspektiv. Å andra sidan hade en kvantitativ studie inte berört samma mjuka värden som är viktiga inom socialt arbete och framför allt när det berör barn och unga (Elofsson, 2005). Vår bedömning är att den valda metoden lämpade sig bäst för att besvara studiens syfte och fördelarna vägde över metodens begränsningar.

4.7 Uppsatsens trovärdighet

Hög validitet och reliabilitet är eftersträvansvärt inom all forskning (Kvale & Brinkmann, 2009; Larsson, 2005). För att eftersträva en god validitet i en kvalitativ studie krävs detaljerade beskrivningar. Eftersom att kvalitativ forskning fokuserar mer på meningsfulla insikter krävs det att man i studien ser till att allt är så informationsrikt som möjligt (Larsson, 2005). Vid framställandet av en intervjuguide kan man uppnå det Larsson kallar för hög intern validitet. Han menar att man vid utformningen av intervjuguiden bör se till att frågorna kopplas till syftet vilket innebär att vi undersökare bör se till att vi mäter det vi avser att mäta. För att uppnå denna höga interna validitet har vi vid skapandet av vår intervjuguide haft vår utgångspunkt i aktuella frågeställningar och utifrån dessa formulerat mer detaljerade intervjufrågor. Intervjufrågorna baseras på studiens valda teman som är utformade utifrån syftet samt tidigare forskning.

Kvale och Brinkmann (2009) menar att en intervjuguide bestående av teman kan bidra till att informanternas tolkningar av teman och intervjufrågor skiljer sig vilket kan leda till att informationen blir svår att sammanfatta. Vår upplevelse är dock att informanternas svar är så pass lika att vi bedömer att de tolkade frågorna på liknande

sätt. Lilja (2005) anser att detta kan vara ett tecken på att intervjuguiden är tydligt formulerad, vilket i sin tur leder till en hög validitet och reliabilitet. Larsson (2005) menar att inom kvalitativ forskning påverkas validiteten även till stor del av undersökaren själv eftersom att denne är ett instrument genom hela processen. Undersökarens kompetens styr huruvida validiteten i slutändan är hög eller inte vilket innebär att en annan forskare skulle kunnat ha uppnått ett annat resultat än vårt. En annan faktor som kan ha påverkat denna studiens validitet är att en av våra informanter är enhetschef vilket kan innebära att denne informant är mån om att framställa verksamheten i god dager. Kvale och Brinkmann (2009) menar att "experter" kan ha förberett sig innan intervjuerna genom att planera på vilket sätt hen vill svara för att framhålla positiva erfarenheter framför negativa sådana. Larsson (2005) menar att man även kan öka validiteten genom att använda sig av så kallad triangulering. Vi använde triangulering för att se på vårt aktuella fenomen ur olika synvinklar. Bland annat genom att vi intervjuade personer med olika relation till fenomenet samt att vi analyserade materialet utifrån flera olika teorier.

Kvale och Brinkmann (2009) redogör för att hög reliabilitet betyder att oberoende av andra faktorer ska ett resultat kunna presenteras på samma sätt. Larsson (2005) menar att inom kvalitativa studier är reliabilitet ingenting man kan fastställa lika säkert som vid kvantitativa studier då den förstnämnda inte innehåller en specifik statistisk mätning. För att som författare uppnå god reliabilitet i ett arbete kan man arbeta med konsistensen i en studie, exempelvis med hjälp av ett slags stickprov i datainsamlingen. För att spara tid har vi transkriberat olika delar av vårt material på skilda håll och för att försäkra oss om god reliabilitet har vi gjort tester där vi transkriberat samma stycke från vårt material. Dessa stycken har jämförts för att se till att transkriberingen är identiskt oberoende av vem utav oss undersökare som gjort den.

4.8 Forskningsetiska överväganden

Ett antal forskningsetiska ställningstaganden har gjorts i studien. Larsson (2005) menar att man vid forskning är skyldig att beakta forskningsetiska riktlinjer. I *Lagen om etikprövning av forskning som avser människor* (2003:460) regleras några etiska krav som ska beaktas vid forskning som berör människor. Vetenskapsrådet (2002) presenterar de fyra huvudkraven; informations-, samtyckes-, konfidentialitets-, samt nyttjandekravet. *Informationskravet* innebär att vi informerat intervjupersonerna i

studien gällande deras betydelse för studien samt de villkor som gäller inför deras deltagande. Ett informationsbrev skickades ut till våra intervjupersoner där syftet, deras medverkan i studien, villkor samt dessa etiska principer presenterades. *Samtyckeskravet* är det krav som stärker intervjupersonens samtycke. Vi hade till uppgift att få samtycke från de intervjupersoner vi önskat vara delaktiga i studien. Varje intervjuperson hade rätten att innan eller under intervjuprocessen välja att avstå från att medverka i studien. *Konfidentialitetskravet* innebär att vi innehar ansvaret gällande intervjupersonernas personuppgifter. Inga namn eller liknande har skrivits ut i studien och intervjupersonerna har anonymiserats med hjälp av fingerade namn för att de ska vara oidentifierbara. För att inte avslöja respondenternas identitet har vi även valt att inte nämna vem av intervjupersonerna som är enhetschef. Till sist har vi beaktat *nyttjandekravet* som understryker att studiens empiri endast kommer att användas till denna studie.

4.9 Analysverktyg

Inför analysen har alla intervjuer transkriberats och sedan färgkodats i olika teman för att underlätta för oss som uppsatsförfattare vid analysering av empirin. Inför analys- och resultatkapitlet delades färgkodningsteman in i underrubriker utifrån de centrala temana vi kunde urskilja i empirin samt utifrån syfte och frågeställningar. Utifrån temana och underrubrikerna har vi sorterat ut centrala citat ur varje intervju för att sedan löpande analysera materialet med hjälp av tidigare forskning samt valda teorier och modeller. För att förtydliga vad som är empiri, respektive våra egna tolkningar har vi använt oss av benämningar som “vi tror”, “vi anser”, “vår tolkning” och så vidare.

5. Resultatredovisning och analys av empiri

5.1 Kapitlets disposition

I följande kapitel presenteras studiens empiri. Vi har valt att kombinera redovisningen av empiri och analys i detta kapitel. Tolkningarna analyseras med hjälp av teorier och sätts i relation till tidigare forskning. Kapitlet inleds med en presentation av de fyra intervjupersonerna, som var och en tilldelats ett fingerat namn. För att underlätta för läsaren och göra resultatet mer lättöverskådligt har vi valt att dela in studiens resultat- och analysavsnitt i underrubriker. Underrubrikerna baseras på studiens två huvudfrågor och presenteras i följande ordning; *barns möjlighet till delaktighet, dokumentation, tillvägagångssätt för att öka barns delaktighet, socialsekreterarens tolkningsutrymme och etiska dilemman*. Temana består delvis av, enligt oss uppsatsförfattare, viktiga och relevanta citat som vi bearbetat med hjälp av meningskategorisering och meningskoncentrering. Meningskategorisering används för att förkorta långa uttalanden till kortare citat medan meningskoncentrering kan användas för att göra texten mer läsvänlig (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi har bland annat valt att ta bort talspråksord och för att markera när vi uteslutit mer än ett ord i citaten har vi använt oss av (...).

5.2 Presentation av intervjupersonerna

Våra informanter är fyra kvinnor med socionomexamen som arbetar inom en verksamhet som ansvarar för barn som är föremål för familjehemsplaceringar. Ett av urvalskriterierna vid valet av intervjupersoner var att samtliga informanter skulle ha minst ett års erfarenhet av familjehemsplaceringar och familjehemsplacerade barn. Samtliga informanters namn är fingerade vilket innebär att deras egentliga namn är ändrade för att intervjupersonerna inte ska kunna identifieras. *Karin* har arbetat med socialt arbete i femton år. Under dessa femton år har hon alltid varit verksam inom familjehemsplaceringar på ett eller annat sätt. *Elin* har arbetat med socialt arbete i tjugotvå år och de senaste elva åren har hon arbetat specifikt med familjehemsplacerade barn. *Lisa* har arbetat med socialt arbete i fjorton år varav de senaste tre åren har varit med familjehemsplaceringar. *Malin* har arbetat inom socialt arbete i snart tio år, varav tre av dessa inom området familjehemsplaceringar.

5.3 Barns möjlighet till delaktighet

För att studera socialsekreterares syn på barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar ville vi först och främst fråga oss hur respondenterna förhåller sig till begreppet delaktighet samt hur de ser på barns möjlighet till delaktighet i praktiken. Elin och Malin menar att begreppet delaktighet för dem innebär att man får en chans att göra sin röst hörd och vara med på ett genuint sätt och tänka, tycka samt förstå vad som händer och sker. Karin och Lisa förklarar att innebörden av begreppet delaktighet är komplext. De menar att det till stor del handlar om att barnet har rätt att veta vad som händer runt omkring det.

”För mig innebär delaktighet att barn ska förstå och unga ska förstå varför socialtjänsten finns i deras liv. Vad vi kan göra för dem, vad de har rätt till. Att ha möjlighet och förutsättningar att kunna tycka så fritt det går”. Karin

Lisa lägger stor tonvikt vid att det är viktigt med information gällande utredningar och att det är ytterst viktigt att barnet i fråga faktiskt förstår den information som ges. Lisa menar också att det är viktigt *när* informationen ges och hon förklarar ” ... *I utredning, att man berättar tidigt i utredningen vad den ska handla om, vad vi ska gå igenom så man kan börja (...) bearbeta för sig själv*”.

Samtliga informanter anser att delaktighet handlar om att man ska ha rätt att göra sin röst hörd, men att det är lika viktigt att bli informerad och förstå vad som händer här och nu samt vad som planeras för framtiden. För att socialtjänstingripanden ska bli så effektiva som möjligt och kunna anpassas utifrån varje enskilt barns behov är det viktigt att barns röster blir hörda och att deras åsikter lyssnas på (Andenaes, 2011; Halldén, 2007). van Bijleveld m.fl. (2014) menar att familjehemsplacerade barn ofta upplever att de inte blir tillräckligt informerade om socialtjänstens inblandning eller vad socialsekreteraren förväntas göra. Även de fåtal barn som uppger att de varit medvetna om myndighetens inblandning förklarar att de blivit förvånade över de beslut som togs. Utifrån informanternas utsagor som redovisats ovan, tolkar vi att det finns en skillnad mellan dels socialsekreterares vision- och upplevelser av barns möjlighet till delaktighet dels barns egna upplevelser av hur det fungerar i praktiken. Skoog (2013) skriver om barn i hennes studie som upplever att deras vision skiljt sig ifrån socialsekreterares där anledningen till placering varit oklar, till stor del på grund av att barnet inte förstått

informationen. Vi drar paralleller till Eriksson och Näsmans (2008) förklaring om att delaktighet inte bara innebär att barnet ska få säga något utan att det också ska bli tillfrågat. Vi tolkar det som att socialsekreteraren inte bara kan förvänta sig att barnet uttrycker sina åsikter utan att man som socialsekreterare aktivt måste efterfråga barnets perspektiv.

Vi kopplar tidigare forskning om barns upplevelser till Harts (1992) första nivå i delaktighetsstegen, *manipulation*. Om barn som är föremål för familjehemsplaceringar upplever att deras socialsekreterare undviker att informera om vad som sker runt omkring barnet eller att barnet inte förstår varför socialsekreterarens utför vissa handlingar, handlar det enligt Hart om manipulation. Utifrån barns utsagor i tidigare forskning är vår tolkning att många barn som är placerade eller ska placeras på familjehem, befinner sig längst ner på delaktighetsstegen på grund av att de helt enkelt inte är medvetna om hur, när, var och varför de placeras. När det gäller utsagorna från informanterna i denna studie bedömer vi istället barns nivå på delaktighetsstegen som betydligt högre. Vi tolkar det som att de barn informanterna arbetar med befinner sig på det femte steget, *konsulterad men informerad*, då socialsekreterarna informerar barnen och är noga med att se till att de förstår utan att barnen får vara med och fatta beslut. Vi drar paralleller till den nederländska studien (van Biljeveld m.fl., 2014) som menar att socialarbetare främst anser att barnen bör göras delaktiga för att lättare få barnen att samarbeta medan barn och unga vill vara delaktiga för att kunna bli tagna på allvar och göra sina röster hörda. van Biljeveld m.fl. förklarar att skillnaderna mellan barnens- och socialarbetarnas perspektiv på barns delaktighet är ett tecken på att det saknas en viktig dialog parterna emellan.

Vi tolkar det som att socialsekreterarna kanske helt enkelt inte är medvetna om barnens upplevelser av sin delaktighet på grund av att man inte diskuterar vad begreppet delaktighet verkligen innebär för varje enskild individ. En annan förklaring till skillnaden tror vi kan vara att socialsekreterarna har makten att bestämma vad de ska göra med informationen barnet levererar. Resonemanget liknar Eriksson och Näsmans (2008) beskrivning av att även om socialsekreterare beaktar vad barnet säger, behöver det nödvändigtvis inte leda till ett agerande från socialsekreterarens sida. Vi tror att barn kan uppleva att de inte är delaktiga så länge deras önskemål inte uppfylls.

Samtliga informanter menar att det har skett en positiv utveckling gällande barnets inflytande och delaktighet vid familjehemsplaceringar. Elin talar om förändringen i Socialtjänstlagen (2001:453) som en viktig faktor gällande barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. Hon förklarar att barnet och familjehemmet tidigare haft samma socialsekreterare medan man idag har delat på tjänsterna. Karin förklarar att denna förändring inneburit att familjehemmet idag har ett eget stöd, det vill säga en egen familjehemssekreterare som ansvarar för frågor endast gällande familjehemmet så som ekonomi, avtal och liknande. Barnet har i sin tur en separat barnsekreterare som har täta kontakter med barnet och för barnets talan. Karin menar att denna förändring möjliggjort för barnsekreterare att i större utsträckning upptäcka vad som händer kring barnet och hon säger *“Nu har barnen egna socialsekreterare och vi har krav på oss att vi ska besöka (...) barnen minst fyra gånger per år och vi ska prata enskilt med barnen där vi träffar dem.”* Även Malin framhåller att det är positivt att besöka barnen oftare och mer regelbundet för att barnen ska kunna berätta och vara delaktiga samt bli informerade om beslut men samtidigt anser Malin att fyra gånger per år inte är tillräckligt och hon säger *“Jag tycker att det är för lite, jag försöker ha mycket mer barnsamtal”*.

Vi tolkar ovanstående citat som att lagändringen har gett socialsekreterarna möjligheten att träffa varje enskilt barn oftare samt kunna fokusera enbart på barnet och dess behov. Detta har i sin ökat barns delaktighet. Vi får uppfattningen om att informanterna är överens om att barn är delaktiga i större utsträckning idag jämfört med för tio år sedan men att det ändå finns olikheter även om de är små. Malin framhåller speciellt att regeringen idag valt att satsa mer på familjehemsplacerade barn sedan lagändringen ägde rum. Malin var en av de första barnsekreterarna vid lagändringen. Hon menar att det var förmånen att kunna få vara barnets röst som lockade henne till just den tjänsten. Hon förklarar fortsättningsvis att hennes arbete går ut på att ta hand om alla poster som rör barnet, hon beskriver att hon har en strävan efter att se till *“... att informationen har framkommit, att barnets röst blir hörd samt att de får möjlighet att bli mer delaktiga.”* Karin i sin tur menar också att lagändringen bidragit med en stor och viktig förändring då den gjort att man missar allt mindre viktig information från barnets egen synvinkel genom att tilldela dem en egen barnsekreterare, men hon förklarar att trots detta kan socialsekreterarna fortfarande inte se allt som händer kring barnet.

Våra informanter förklarar att de strävar efter att göra barnet delaktigt genom att informera, lyssna och försöka förstå barnets situation utifrån barnets egen synvinkel. James och Prout (1990) förklarar utifrån barndomssociologin att det är viktigt att försöka inte ett barns perspektiv. Hedkvist m.fl. (2001) menar dock att det finns en skillnad mellan barnets eget perspektiv och den vuxnes barnperspektiv. Vår tolkning är att skillnaderna mellan socialsekreterares vision av barns delaktighet och barns upplevelser kan bero på att trots det att socialsekreterare önskar inta ett barnperspektiv för att göra barnet delaktigt, kommer situationen alltid att se annorlunda ut från barnets egen synvinkel. Vi tänker att detta helt enkelt kan bero på att socialsekreteraren i de flesta fall inte varit i barnets position, vilket kan göra det svårt att få en förståelse för hur situationen upplevts av barnet. Däremot tror vi att barnets perspektiv har kommit upp till ytan i större utsträckning idag efter lagändringen när socialsekreterarna dels träffar barnet oftare samtidigt som de inte tvingas förhålla sig till familjehemmen på samma sätt som tidigare. Idag kan de så kallade barnsekreterarna lägga större fokus på barnets tankar, känslor och önskemål. Vi tänker oss att detta bör göra att barnsekreteraren lättare kan se situationer ur barnets synvinkel och på så sätt med större sannolikhet inta ett barnperspektiv som stämmer bättre överens med barnets egna upplevelser.

Vi kopplar också empirin till Cederborg och Karlssons (2001) beskrivning av hur majoriteten av de familjehemsplacerade barnen i studien som genomfördes i början av 2000-talet beskrev att de aldrig fått möjlighet att tala med sin socialsekreterare enskilt. Barnen menade att det alltid fanns någon annan närvarande vilket gjorde att de inte ville uttrycka sina djupaste tankar och känslor. Vår tolkning är att situationen idag, femton år senare, har förbättrats. Vi tror att införandet av en separat barnsekreterare för varje enskilt barn som är föremål för en familjehemsplacering, bör ha medfört att barn och unga vågar komma till tals och anförtro sig till sin barnsekreterare.

5.4 Dokumentation

För att undersöka hur våra informanter förhåller sig till dokumentation och barns utrymme och ställning i skriftligt material, bad vi dem att beskriva hur de hanterar journalföring inom sin enhet. Samtliga informanter är överens om att dokumentation och journalföring är en stor del av arbetet med familjehemsplaceringar. Elin förklarar att det finns vissa krav på hur dokumentationen ska utföras "*Ja de journalförs ju alltid (...) alltså det minsta man ska dokumentera det är att det ska tydligt framgå att man har*

haft enskilda samtal med barnet” Även Karin menar att dokumentationen tar upp mycket av socialsekreterarnas tid och hon berättar om hur de använder sig av BBIC, ett detaljerat system som handlar om att man ska besvara frågor knutna till barnets situation inom alla olika livsområden. Karin förklarar att systemet uppmuntrar till- och kräver mycket information och hon anser att det trots att det är tänkt att öka barns delaktighet, kan få negativa konsekvenser.

“Ja de journalförs ganska ingående skulle jag vilja säga. Det är ett stort problem inom socialtjänsten att vi dignar under dokumentation (...) det innebär ju också att handläggarna sitter mer framför sina datorer och skriver än är med barnen” Karin

Exakt vad som journalförs verkar variera mellan varje socialsekreterare men även från situation till situation. Elin menar till exempel att vissa barn som är föremål för en familjehemsplacering uttrycker sin åsikt starkare än andra barn och att dokumentation av samtal med yngre barn ofta består av socialsekreterarens observationer av hur barnet upplevts vid besöken. Gemensamt för informanterna är dock att dokumentationsmaterialet oftast består av både direkta citat från barnen och socialsekreterares egna tolkningar av situationen. Malin förklarar att man i vissa fall helt enkelt inte har möjlighet att anteckna direkta citat då samtalen i många fall sker utanför socialtjänstens väggar, ofta i bilen. I sådana situationer finns det inte möjlighet att spela in samtalet eller att komma ihåg direkta citat med hjälp av anteckningar, vilket innebär att det i många fall är barnsekreterarens tolkning som är dominerande i dokumentationen. Lisa säger *“Jag använder nog ganska mycket citat i journalerna, men även, alltså mina tolkningar.”* Hur socialsekreterarna redogör för barnens utsagor är alltså inte i första hand kopplat till person utan varierar utifrån olika situationer. Elin uttrycker sig på ungefär samma sätt: *“Det beror på, alltså oftast är det ju en sammanfattning om hur jag uppfattar vad barnet förmedlar.”* Utöver sammanhanget lyfter Elin även fram barnets sätt att uttrycka sig: *“Ibland är det ju en del som uttrycker väldigt tydligt en åsikt liksom och då kan man ju citera det.”* En bedömning av pregnansen i barnets åsikt görs alltså innan socialsekreteraren väljer om dokumentationen ska innefatta barnets egen utsaga eller inte.

Cederborg och Karlsson (2001) menar att utrednings- och beslutsmaterial vid omhändertaganden och familjehemsplaceringar till stor del består av information från

skriftlig dokumentation. Mattsson (1998) anser att resultat från studier om barns delaktighet visar att majoriteten av det skriftliga materialet från socialtjänstutredningar oftast fokuserar på vuxnas berättelser och tolkningar. Oftast saknas uppgifter om barnets tankar och upplevelser vilket gör att barnets plats i utredningen blir väldigt begränsat. Detta kan kopplas till informanternas utsagor om när och hur barns utsagor skrivs ut i dokumentationen. Vi tolkar det som att socialsekreterarna gör en bedömning av huruvida barnets berättelser om sina tankar, känslor och önskemål är tillräckligt trovärdiga och användbara eller ej, innan dokumentationen sker. Vi tänker att detta innebär att en stor del av det dokumenterade materialet är selektivt utvalt vilket innebär att det inte alltid ger en rättvis bild av hur situationen verkligen ser ut och upplevs av barnet. Vi jämför också vår tolkning med Hollands (2001) beskrivning av bedömningsrapporter och hur värdet och vikten av barns åsikter bedöms beroende på barnets trovärdighet.

Vi tolkar det som att många socialsekreterare tar ställning till om barnet uppträder trovärdigt för att sedan bedöma värdet i barnets utsagor innan de dokumenteras. Vi gör även kopplingar till Sundhall (2008) som menar att socialsekreterare har en maktposition då de kan välja att antingen ge eller inte ge en röst åt barnen i olika utredningar. Socialsekreterare väljer alltså vilka röster de anser vara tillräckligt betydelsefulla. Sundhall menar vidare att socialsekreteraren dels väljer vilken information som ska dokumenteras, dels hur materialet ska förmedlas beroende på hur socialsekreteraren formulerar sig. Vi tror att detta bidrar till att barnet kan konstrueras som ett objekt vid utrednings- och beslutfattningsprocesser vilket innebär att även nivån av delaktighet kan betraktas som låg.

Vi bedömer att situationen för de berörda barnen kan förklaras som ett fält mellan det andra och det tredje steget i Harts (1992) delaktighetsstege, *dekoration* respektive *barnet som symbol*. Hart beskriver att den andra nivån innebär att barn endast används som en dekoration för att bevisa deras delaktighet. Barnet porträtteras utifrån som delaktigt medan de själva inte är medvetna om det som sker runt omkring dem. Det tredje steget innebär att man säger att barnet har en självklar röst och möjlighet att bidra medan de i praktiken har en väldigt liten, om än någon möjlighet alls, att uttrycka sina egna åsikter. Våra informanter beskriver alltså att det är viktigt att dokumentera detaljerat för att göra barnet delaktigt. Samtidigt kan socialsekreterarnas utsagor om att

barnen inte alltid citeras och att varje socialsekreterare gör egna tolkningar, tolkas som att barns möjlighet till delaktighet endast är en dekoration för betraktare utifrån. I själva verket har barnen alltså en väldigt liten möjlighet att uttrycka sina åsikter då åsikterna värderas och tolkas av socialsekreterarna innan de dokumenteras.

5.5 Tillvägagångssätt för att öka barns delaktighet

Våra informanter beskriver hur de använder sig av olika tillvägagångssätt för att öka barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar och några intervjupersoner nämner att tillvägagångssättet till stor del beror på barnets ålder medan andra menar att det handlar mycket om barnets personlighet. Elin förklarar att när det gäller små barn är det viktigt att träffa dem regelbundet för att de ska förstå vem man är och varför man är i deras liv. Även Karin menar att det är viktigt att träffa barnet ofta för att det ska inse att barnsekreteraren är en person som faktiskt bryr sig och som hjälper barnet när det behövs. Informanterna är överens om att även platsen för samtal är viktig och barnet måste alltid känna sig trygg med miljön och Karin uttrycker "*Det finns inga magiska lösningar, det är till och träffa barn. Träffa dem, prata med dem och vara i miljöer som de är trygga i*". Elin framhåller också speciellt att det är viktigt att som barnsekreterare ha en relation till barnet där det kan känna förtroende och tillit utan att barnsekreteraren blir en känslomässigt viktig person för barnet.

“Mina erfarenheter är att man måste skapa en egen relation med barnen. Som inte är beroende utav ens relation med deras familjehem eller deras föräldrar eller andra personer. Inte en kompisrelation men en relation där man ändå där barnet förstår vem man är, vad man kan göra för dem. Vad de har rätt till” Elin

Vi tolkar ovanstående citat som att socialsekreterarna betraktar barnen de kommer i kontakt med som individer som är kompetenta att redogöra för sitt liv och att det är socialsekreterarnas ansvar att finna lämpliga tillvägagångssätt för varje enskilt barn för att göra dem delaktiga. Vi kopplar detta till Halldéns (2007) beskrivning av hur barndomssociologin menar att man bör betrakta barnet som varande istället för blivande vilket innebär att barndomen inte bara är en transportsträcka mot vuxenlivet utan att barnet är en social aktör som ingår i vilken annan social grupp som helst. Vi tror att genom att betrakta barnet på detta sätt erkänner man barnet som kompetent nog att agera i sociala sammanhang vilket innebär att barnet själv kan tänka, känna och uttrycka

sina upplevelser och önskemål samtidigt som det kan skapa egna sociala relationer.

Informanterna förklarar att olika barn kräver olika metoder för att göras delaktiga, men att det generellt sätt är viktigt att göra sig tid för att samtala med barnet enskilt och inte bara tillsammans med andra vuxna. Elin förklarar dock att vissa barn upplever det som obehagligt att lämnas ensam med en socialsekreterare och föredrar hellre fler personer i rummet och vid sådana situationer är det viktigt att dokumentera och motivera varför man inte pratat med barnet enskilt. Det finns stora skillnader i tillvägagångsätt beroende på om man arbetar med små eller större barn och Karin och Elin nämner hur de ofta använder sig av dockor och så kallade nallekort för att få små barn avslappnade och göra dem delaktiga. De använder också ofta nätverkskortor för att låta barnen rita och fundera kring nätverket som finns runt omkring dem. Lisa berättar om "Hallstamodellen" som är ett utredningsmaterial som man går igenom med barnen för att få en uppfattning om hur barnet mår och upplever sin situation samt för att förklara för barnet vad utredningen kommer att handla om. Karin och Elin förklarar att de ofta använder sig av en så kallad tre hus-modell för att göra små barn delaktiga genom att låta dem beskriva tre olika hus.

"Man pratar om ett önskehus, ett hus som man är orolig för och hur man skulle vilja att det var och det är ganska intressant med familjehemsplacerade barn för ber man dem att rita upp det här så brukar det sluta med att alla bor i samma hus i ett enda kollektiv. Föräldrar, familjehem syskon. Alla utspridda människor. Man vill samla liksom. Och det är jättekraftfullt sen när man ska prata med de vuxna". Karin

När det gäller att försöka göra äldre barn delaktiga menar Malin och Karin att miljön där samtalen äger rum är än mer viktig. För somliga barn behövs en mer steril miljö utanför hemmet men för de allra flesta i högre åldrar föredras platserna utanför deras socialsekreterares kontor. Informanterna förklarar hur de alltid försöker vara flexibla och genomföra samtalen på andra platser än sitt kontor och ofta används bilen, caféer och restauranger. Malin arbetar främst med tonåringar och hon säger "Jag är ju oftast ute och åker bil eller går promenader eller fikar eller. Det är mitt sätt att försöka nå i alla fall de äldre barnen." För att öka äldre barns delaktighet sker en del kontakt med dem via textmeddelanden eller sociala medier. Karin förklarar att socialsekreterarna ibland, så långt sekretessen tillåter, använder sig av de verktyg som ungdomar idag

använder dagligen för att kunna återkoppla och ha kontakt med deras barn och ungdomar. Varje barnsekreterare har också en jobbtelefon som de har möjlighet att använda för att hålla kontakt med ungdomarna via textmeddelanden och Elin beskriver *“En del tonåringar vill inte prata med oss, då får man försöka på annat sätt då. Kan man messa eller går det att maila?”*

Ovanstående berättelser tolkas som att socialsekreterarna försöker att anpassa metoder och tillvägagångssätt utifrån varje enskilt barn för att i sådan stor utsträckning som möjligt göra barnet delaktigt. Hart (1992) menar att man måste förstå att varje barn är unikt och att man därför kan behöva använda sig av olika alternativa metoder för att göra barns röster hörda och därmed öka deras delaktighet. Hart menar också att man måste försöka finna tillfällen och situationer för att maximera barns möjlighet att komma till tals och kunna visa sig som en kompetent individ värd att lyssna på. Resonemanget jämförs med det fjärde steget i Harts (1992) delaktighetsstege, *anvisad men informerad*. I det fjärde steget har barnet större inflytande och blir delaktigt i större utsträckning samtidigt som delaktigheten fortfarande är begränsad. Vi tolkar det som att våra informanter försöker låta barnet få komma till tals och bli informerat genom modeller och metoder anpassade efter ålder, personlighet och barnets egna önskemål, när de planerar hur samtalen ska genomföras och var de ska äga rum. Besluten tas dock fortfarande av socialsekreteraren.

5.6 Socialsekreterarens tolkningsutrymme

Våra informanter har som sagt uppfattningen om att barn som är föremål för familjehemsplaceringar får vara med och tycka till och påverka beslut i relativt stor utsträckning. Socialsekreterarna är däremot inte alltid säkra på i vilken utsträckning barn bör göras delaktiga vid familjehemsplaceringar och tydligheten i svensk lagstiftning gällande barns delaktighet diskuteras. Två av informanterna uttrycker att de inte har så stor koll på lagstiftningen och att de inte i detalj kan redogöra för vad lagen säger om barn och barns delaktighet vid socialtjänstären. Elin och Karin menar att Socialtjänstlagen (2001:453) i sig är tydlig och barnvänlig men utförandet är inte lika barnvänligt och när det handlar om att följa lagen i det praktiska arbetet finns det stort utrymme för tolkning. Karin anser att tolkningsutrymmet kan få negativa konsekvenser och hon anser att man istället för att använda begreppet *bör* när det gäller till exempel

antalet barnsamtal per bör man skärpa lagen och använda begreppet *ska* för att kräva att alla samtal verkligen äger rum.

Samtliga intervjupersoner uttrycker svårigheter när det gäller att bestämma barns möjlighet till delaktighet i relation till deras ålder och mognad utifrån ramar, regler och bestämmelser. Lisa och Elin menar att nivån av delaktighet alltid beror på barnets ålder men de kan inte redogöra för en specifik undre åldersgräns när man bör börja lyssna på barnets åsikter och önskemål. Elin förklarar att direktiven är att man alltid på sitt sätt ska få tycka till och ge röst för sitt liv och sig själv och Elin anser att hon tycker att man kan göra det vid *ganska* låg ålder. Lisa förklarar också att det kan vara svårt att avgöra vid vilken ålder man ska börja ta hänsyn till barnets åsikter och önskemål men att hon använder sig av ungefärliga riktlinjer.

“Jag försöker nog iallafall från typ sju års ålder någonting att man försöker och prata ganska mycket. Ja även vid sex års ålder har jag ju pratat men innan kan det ju vara lite svårt fast man kan ju fråga innan också” Lisa

Malin och Karin förklarar att det alltid är en tolkningsfråga då barnen erfarenhetsmässigt kan vara äldre än deras egentliga ålder vilket gör att man måste ta hänsyn till även yngre barns utsagor. Malin säger *“Det kan ju vara en tioåring som är jättemogen medan man har en femtonåring som inte är mogen liksom.”* De enda två fasta åldersgränserna som några av informanterna nämner som viktiga och avgörande för barns möjlighet till delaktighet är tolv respektive femton år. Karin förklarar att *“...lagen ger en fingervisning om att från tolv års ålder ska barns röst tillmätas särskild betydelse i utredning”*. Även Karin nämner denna ålder som viktig och menar att tolvåringar i praktiken har ett väldigt stort inflytande då det inte är många domstolar som går emot vad en tolvåring säger. Den enda fasta ålder samtliga informanterna nämner är dock femton år då barnet blir en juridisk part och får tycka till om beslut samt säga ja eller nej till dem och Malin förklarar *“Ju äldre de blir så får de också vara med och påverka besluten lite mer och är de över 15 år så är de ju en part i det så då får de ju också få besluten hemskickade och sådär”*.

Samtliga informanter menar att det inte finns några tydliga ramar och regler för hur man ska förhålla sig till barns ålder och mognad när man bedömer vilken position ett barn

bör ha vid familjehemsplaceringar utan det finns ett stort tolkningsutrymme. Malin och Lisa menar att de aldrig gör några bedömningar helt på egen hand utan att enheten de jobbar inom har så kallade beredningar där man tar upp ärenden och bollar idéer och lösningar tillsammans i gruppen. Elin å andra sidan förklarar att det är upp till varje socialsekreterare att ha en fingertoppskänsla för hur man bör förhålla sig till ett barns ålder och mognad och hon uttrycker *“Nej alltså det är ju efter alltså erfarenhet och praktik tänker jag och man ser ju ändå hur, när barnen juridiskt får en annan genomslagskraft liksom.”*

Vår tolkning är att det faktum att informanterna inte vet hur de ska förhålla sig till lagens bestämmelser om barns delaktighet samt begreppet ålder och mognad, påverkar barns möjlighet till delaktighet i stor utsträckning. Några av intervjupersonerna har inte koll på vad lagen säger om hur barn bör göras delaktiga medan de informanter som är väl införstådda med lagstiftningen menar att den är svår att tolka och efterleva i praktiken. Nordenfors (2010) menar att det lämnas stort utrymme för tolkning i både svensk lagstiftning och barnkonventionen. Det finns uppmaningar om att man alltid ska beakta barnets ålder och mognad vid utredningar och beslutsfattande kring familjehemsplaceringar men det framgår inte av lagen hur eller vem som bör avgöra denna mognad. Eriksson och Näsman (2008) förklarar att begreppet ålder och mognad är ett begrepp som regelbundet tolkas beroende på ett barns känslomässiga stabilitet. Eriksson och Näsman menar att stabiliteten i sin tur mäts utifrån hur pass sanningsenliga barns berättelser är, det vill säga om de säger samma saker till olika personer eller om historien i fråga ändrar sig. Vi drar paralleller till Harts (1992) delaktighetsstege och tänker oss att bestämmelserna om att hänsyn bör tas till barns ålder och mognad befinner sig mellan steg fem och sex i stegen. Barn har rätt till information men deras möjlighet att få påverka beslut är fortfarande begränsad.

Lagen lämnar alltså stort utrymme för tolkning vilket innebär att barn som är föremål för familjehemsplaceringar görs delaktiga i olika utsträckning beroende på hur barnets socialsekreterare bedömer barnets kapacitet till att redogöra för sin livssituation. Informanterna använder barnets ålder som ett verktyg för att avgöra om barnets utsagor är trovärdiga och sanningsenliga och vi ifrågasätter om detta främjar barns delaktighet. Resonemanget jämförs med Harts (1992) idéer om att det är missvisande att använda enkla åldersrelaterade normer och utvecklingsnivåer för att bestämma vad barn är

kapabla till och att det istället kan vara användbart att känna till några av de viktigaste sekvenserna av utveckling, till exempel utvecklingen av ett barns förmåga att ta andras perspektiv. Det är viktigt att komma ihåg att åldern när detta inträffar kan variera kraftigt beroende på kultur och barnets personlighet. Hart menar att istället för att bara fokusera på barnets ålder och mognad och åskådliggöra barns förmåga att tänka och tala bör man även undersöka anledningen bakom agerandet. Han menar till exempel att det är mindre troligt att ett barn som är utsatt eller har lågt självförtroende kommer att visa sin förmåga att redogöra för sina upplevelser, oavsett ålder.

Vi ser också ett samband mellan begreppen barns ålder och mognad och Röbbäcks (2011) resonemang om att barnens ålder används som ett rutinmässigt verktyg för att urskilja vilka barn som ges utrymme att vara delaktiga. Vi finner därför Röbbäcks idé om att ta bort åldersgränserna i lagstiftningen som relevant, då det skulle kunna bidra till att fler yngre barn tillåts att bli delaktiga vid familjehemsplaceringsprocesser. Om man istället ser på problematiken ett stort tolkningsutrymme kan medföra, ur en annan synvinkel får barnets möjlighet att direkt uttrycka sina åsikter inte lika stor betydelse. Vi gör kopplingar till Halldéns (2007) problematisering av begreppet barnperspektiv då hon frågar sig om det väsentliga är vem som lämnar informationen eller ur vilket perspektiv den tolkas. Vi ställer oss frågan om det kanske inte är avgörande huruvida utsagorna kommer från barnet själv eller om någon annan återberättar barnets historia så länge materialet tolkas utifrån barnets perspektiv.

5.7 Etiska dilemman

Vi har noterat att när man talar om barns möjlighet till delaktighet framhåller man oftast fördelarna och allt positivt delaktighet är förenat med men det talas sällan om eventuella risker. Vi valde att fråga våra informanter om de anser att det finns några risker med att göra barn delaktiga vid familjehemsplaceringar och i sådana fall hur det påverkar beslutsfattning. Utsagorna skiljde sig en del åt. Lisa förklarar att hon inte kunde se några eventuella risker med att göra barn delaktiga medan Malin talar om risker med att involvera alltför små barn. Malin menar att barn i lägre åldrar kan skadas av att få viss information. Hon talar om ett tidigare fall där ett barn skulle omplaceras och beslutet hade fattats men Malin hade svårt att avgöra när informationen skulle framföras till barnet. Antingen skulle barnet tillhandahållas informationen tre till fyra månader innan placeringen, vilket skulle kunna skapa stor oro hos barnet. Alternativet var att barnet

skulle informeras om omplaceringen precis innan den ägde rum vilket i sin tur skulle kunna medföra att barnet känt sig lurat och exkluderat. Malin menade att dilemman likt detta är väldigt vanliga vid familjehemsplaceringar.

Elin och Karin talar också om etiska dilemman och de redogör för så kallade lojalitetskonflikter som de menar är ett vanligt förekommande fenomen vid familjehemsplaceringar och som också kan innebära en risk för barnet. Elin förklarar att vissa barn kan känna att det är jobbigt att tycka och tänka om sin egen situation och barn vill ofta vara alla till lags. Barnet kan berätta något för en socialsekreterare som avslöjar mamma eller pappa som de känner stor lojalitet till.

“Det handlar ju framförallt om det jag nämnde tidigare kring lojalitetskonflikt som de hamnar i (...) Sedan är det ju så, det de säger och det de tycker, det kommer in i utredningar, det kommer in i våra journaler, föräldrarna kan läsa och se de här journalerna och ibland så hamnar barnen i kläm, för att de har sagt sin åsikt.” Karin

Elin berättar att det finns fler risker med att göra barn delaktiga då barn i vissa fall kan luras till att tror att de får bestämma mer än vad de faktiskt får. Hon beskriver att det är viktigt att man som socialsekreterare är tydlig med att man hör vad barnet säger men att det i slutändan är den vuxne som bestämmer. Det är den vuxne som har ansvaret och makten att ta beslut. Elin menar att det kan skapa ett dilemma om barnet känner sig lurat och inte lyssnat på när barnet uttryckt sin åsikt och sina önskemål men att det i slutändan ändå inte blir som barnet tänkt. Vi kopplar informationen till Coyne och Harders (2011) redogörelse för hur ett barns bästa i vissa situationer inte alltid innebär att vara fullt delaktig. De menar att det bästa för barnet i vissa fall kan vara att stå helt utanför beslutsfattandet om de vuxna i barnets omgivning anser att det skulle skydda barnet. Coyne och Harder menar även att beslutsfattande kring barn i många fall är komplext då vuxna har en naturlig instinkt att skydda barn ifrån känslig information. Trots att det i vissa fall kan vara till fördel för ett barn att stå helt utanför beslutsfattandet kan det i andra fall innebära en nackdel då det istället leder till exklusion.

Många barn vill medverka och vara delaktiga i de beslut som rör dem medan andra helst av allt vill stå utanför hela beslutsprocessen. Vi tolkar Elins utsagor som att barnet i

situationen hon beskriver, ligger mellan två steg i Harts (1992) delaktighetsstege, steg fyra, *anvisad men informerad* samt steg fem, *konsulterad men informerad*. Vi bedömer att barnet i fråga verkar informerats och konsulterats i och med att det får uttrycka sina tankar och önskemål och i den aspekten aktivt medverkar i beslutfattningsprocessen. Barnet får dock i slutändan inte vara en del av beslutfattandet om socialsekreteraren bedömer att det kan skada barnet. Vi tolkar det som att barnet därmed kan känna sig lurat och uppleva att det inte fått vara delaktigt överhuvudtaget.

Dilemmat leder oss in på följande ämne där vi frågade våra informanter hur de går tillväga i de fall barnets bästa skiljer sig ifrån barnets egen vilja. Malin förklarar, utifrån egna erfarenheter, att detta förekommer frekvent när det handlar om äldre barn i tonåren och att dilemmat ofta handlar om huruvida ett familjehem är lämpligt för ett barn eller ej. Malin beskriver att hennes erfarenheter bland annat rör familjehemsplacerade ungdomar som börjat bruka alkohol eller droger och därav inte kan bo kvar i familjehemmet. Barnets egen vilja är att bo kvar men socialtjänstens åsikter är att barnet istället behöver vård. Lisa menar att när dilemman gällande barnets vilja kontra barnets bästa inträffar är det viktigt som barnsekreterare att argumentera för varför man valt att göra den bedömningen man har gjort. Även Elin betonar vikten av att förklara för ett barn varför man har valt att fatta vissa beslut och att det är viktigt att som barnsekreterare se till en långvarig lösning för barnet. Elin förklarar att barn i yngre åldrar kan ha svårare att förstå än äldre barn varför de till exempel inte får bo kvar hos sin mormor under en längre tid, när socialtjänsten bedömer att denna släkting inte är kapabel till att ge barnet den omsorg det behöver under en längre period.

Socialstyrelsen (2012) beskriver att själva begreppen barnets bästa och barnets vilja, är två begrepp som kan ses parallellt med varandra men ibland sker en kollision. Begreppet barnets bästa innefattar mängder av områden så som barnets behov, föräldrarnas förutsättningar och andra faktorer i barnets närmiljö och familj. Barnets vilja i sin tur är ett begrepp som utgör en del av själva beslutsunderlaget som används för att bedöma vad som egentligen är barnets bästa. Vi jämför Socialstyrelsens redogörelse för begreppen med informanternas utsagor ovan då det socialsekreteraren anser är det bästa för barnet kolliderar med barnets egen vilja vilket medför att barnet känner sig lurat för att det inte fått som de vill utifrån sina egna önskemål. Detta leder i

sin tur till att barnen inte upplever sig lyssnade på. Vi tolkar det som att begreppen barnets bästa respektive barnets vilja, i sig är tydliga men att de i praktiken kan bli komplexa då det inte alltid är möjligt att förena dem.

Karin menar att det ibland kan vara till fördel för ett barn, att känna trygghet med att socialtjänsten ansvarar för beslutsfattningen så att barnet slipper den bördan.

“... det är något vi ibland måste sätta ord på för barnen att vi förstår att du inte kan göra något annat val men nu har vi bestämt såhär och ibland kan de göra att barnen andas ut och de förstår att de inte kan kontrollera det här, det är inte deras ansvar. Det är vi som bestämmer det här. Det är vi som tar det här beslutet och då kan de liksom backa, ibland funkar ju det.” Karin

Vår tolkning av Karins förklaring av hur ett barn faktiskt kan dra fördel av att slippa medverka i beslutsfattningen, är att det kan betraktas som en form av delaktighet trots att den kan tyckas ligga lågt på delaktighetsstegen (Hart, 1992). Ovanstående citat jämförs med Sundhalls (2008) förklaring om att barn ibland kan behöva skyddas från att ta ett ansvar som de inte är mogna för. Vi tror att det är svårt som socialsekreterare att alltid se till att barnet får som det vill. Vi tror att barn i de allra flesta fall helst vill bo hemma hos sin biologiska familj trots att det inte är förenligt med barnets bästa eller till och med utgör en direkt fara för barnet. Våra upplevelser är att det tycks vara en konstant övervägning för socialarbetare att se till att klienters bästa beaktas samtidigt som de ska få möjlighet att vara delaktiga och uttrycka sina åsikter och önskemål. Därför tror vi att det är viktigt hur man framför ett beslut, allra helst till ett barn. Resonemanget jämförs med Lisas utsaga om att det är viktigt att motivera varför man valt att fatta de beslut man gjort samt hur de gynnar barnet. Vi drar också en parallell till Cederborg och Karlssons (2001) redogörelse för vikten av att inte bara *samtala* med barnet utan att också lyssna ordentligt och förklara på ett sätt som barnet förstår.

6. Diskussion

6.1 Kapitlets disposition

I följande avsnitt sammanfattas studien och dess viktigaste resultat redovisas följt av en diskussion med utgångspunkt i en jämförelse mellan studiens empiri och tidigare forskning. Vi för också en kritisk metoddiskussion där vi problematiserar våra valda teories fördelar och begränsningar. Kapitlets avslutas med våra tankar om alternativa tolkningar av resultatet samt förslag till fortsatt forskning.

6.2 Studiens viktigaste resultat

Uppsatsens övergripande syfte var att beskriva och analysera socialsekreterares syn på barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. Frågeställningarna behandlade hur socialsekreterare bedömer barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar samt hur socialsekreterares tolkningsutrymme påverkar barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar. För att besvara studiens syfte och frågeställningar genomfördes fyra enskilda intervjuer med socialsekreterare som är verksamma inom en och samma enhet och arbetar med barn som är föremål för familjehemsplaceringar.

Studien visar att:

- Socialsekreterare lägger stor vikt vid att barn som är föremål för familjehemsplaceringar ska bli ordentligt informerade samt få en chans att göra sina röster hörda.
- Socialsekreterarna bedömer att barns möjlighet till delaktighet har ökat avsevärt de senaste tio åren, vilket bland annat beror på ändrad lagstiftning samt ändrade rutiner vid familjehemsplaceringar.
- Barns möjlighet till delaktighet är beroende av många olika faktorer och socialsekreterarens tolkningsutrymme kan påverka
- Etiska dilemman är vanligt förekommande vid socialsekreterarnas arbete med barn som är föremål för familjehemsplaceringar

Uppsatsen visar att socialsekreterarna utgår från att i största möjliga mån försöka ge barn möjligheten att vara delaktiga vid utredningar samt beslutfattningsprocesser. Ett

annat viktigt resultat i studien är att socialsekreterarna bedömer att barns möjlighet till delaktighet förbättrats markant och att situationen idag är betydligt bättre än den var för tio år sedan. Idag blir barnet och familjehemmet tilldelade varsin socialsekreterare, en barnsekreterare respektive familjehemssekreterare, vilket ger socialsekreterare möjligheten att träffa barnen oftare och på så vis göra dem delaktiga i större utsträckning. Analysen ger vid handen att barns möjlighet till delaktighet påverkas av bland annat barnets ålder och mognad samt socialsekreterarens tolkning av svensk lagstiftning. Hur en socialsekreterare väljer att tolka begreppen ålder och mognad avgör till stor del hur delaktigt barnet tillåts vara vid familjehemsplaceringar. Studien framhåller de etiska dilemman som kan uppstå vid familjehemsplaceringar och resultatet visar att det ibland är problematiskt att avgöra om barnet bör bli informerat och göras delaktigt eller om barnet mår bättre av att förbli omedvetet om det som sker runt omkring det. Ett annat etiskt dilemma är när barnets bästa inte är förenligt med barnets egen vilja och socialsekreteraren tvingas välja mellan att tillfredsställa barnets önskemål eller beakta dess bästa.

6.3 Diskussion med utgångspunkt i tidigare forskning

Vid en jämförelse av studiens empiri i relation till tidigare i forskning om barn och barns delaktighet finner vi både likheter och skillnader. Den största likheten mellan vår empiri och tidigare forskning är att delaktighet i någon form sägs vara viktigt för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för barn som är föremål för familjehemsplaceringar. Andenaes (2011) menar att socialtjänstingripanden har visat sig blivit som mest effektiva när de skraddarsyts utifrån varje enskilt barns behov och önskemål och Skoog (2013) förklarar att det finns risk att barn kommer till skada på olika sätt om de inte ges en möjlighet att vara delaktiga vid familjehemsplaceringar. Samtliga av våra informanter beskriver att de i största möjliga mån försöker att göra barn delaktiga då de menar att det är viktigt för att nå så bra resultat som möjligt vid familjehemsplaceringar. Vi får alltså uppfattningen om att visionen om att barn ska göras delaktiga vid familjehemsplaceringar, delas av socialsekreterarna och forskare i ämnet.

En huvudsaklig skillnad mellan resultatet i denna studie och tidigare forskning är att majoriteten av tidigare forskning gällande familjehemsplaceringar och barns möjlighet till delaktighet är studier gjorda med barnen själva i fokus medan denna studie

framhåller socialsekreterares perspektiv. Vår tolkning är att skillnaden verkar vara av stor betydelse då åsikterna och upplevelserna av barns möjlighet till delaktighet skiljer sig åt beroende på vilket part man frågar. van Biljeveld m.fl (2014) och Cederborg och Karlsson (2001) menar att många barn upplever att de inte blir informerade om vad som sker runt omkring dem och att det ofta varit helt omedvetna om att socialtjänsten planerat en familjehemsplacering. Cederborg och Karlsson förklarar att många barn upplever att de aldrig fått göra sin röst hörd under familjehemsplaceringsprocesser och Andenaes (2011) menar att socialtjänsten ofta blir kritiserade för att nonchalera faktumet att barn är kompetenta att redogöra för sina tankar och upplevelser. När vi sammanfattat tidigare forskning har vi alltså upptäckt ett gemensamt mönster av missnöje bland barnen och deras möjlighet till delaktighet verkar betydligt mer begränsad jämfört med våra informanternas upplevelser, då de bedömer att barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar är stor. Vi tror att skillnaderna kan ha minst två olika förklaringar. Den ena är att barn och socialsekreterare helt enkelt har olika syn på vad det innebär att vara delaktig. Det är ganska självklart att det alltid kommer att finnas skillnader mellan barn och vuxnas perspektiv på barns delaktighet vilket innebär att de bedömer situationer olika. Den andra är att socialsekreterares tankar och visioner om barns delaktighet, av olika anledningar kanske inte alltid utövas i praktiken.

En jämförelse som enligt oss är relevant för barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar är hur dokumentation och journalföring fungerar. Våra informanter beskriver att dokumentation upptar en stor del av socialsekreterarnas arbete och vi får uppfattningen om att dokumentationen oftast består av en kombination av citat från barnen och socialsekreterarnas egna tolkningar av vad som sagts och skett, beroende på hur barnet uttrycker sig. Vi har alltså uppfattningen av att socialsekreterare anser att barn ska göras delaktiga vid familjehemsplaceringar och därför ser de till att samtala med dem så ofta de kan. Utifrån informanternas utsagor gjorde vi dock tolkningen att socialsekreterarna bedömer pregnansen i barnets åsikter innan de beslutar om barnets utsaga ska dokumenteras eller inte. Vi ser en koppling till tidigare forskning då Cederborg och Karlsson (2001) och Matsson menar att majoriteten av det skriftliga material som används vid socialtjänstutredningar om barn fokuserar på vuxnas upplevelser och barns utrymme är ofta väldigt begränsat. Vi drar också en parallell till Sundhalls (2008) diskussion om socialsekreterares maktposition som avgör om barnet

ska få en röst i utredningen eller inte samt hur barnets röst ska framställas och dokumenteras. Vi tror att detta oftast sker helt omedvetet och att det går på rutin, vilket gör att socialsekreterarna inte ens reflekterar över hur barnets begränsade utrymme i skriftligt material, indirekt minskar barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar.

En tydlig likhet mellan vår empiri och tidigare forskning är svårigheten med att tolka lagstiftningens bestämmelser om hur barn ska göras delaktiga utifrån deras ålder och mognad. Informanterna uttrycker att Socialtjänstlagen (2001:453) i sig är tydlig men att den i det praktiska arbetet lämnar stort utrymme för tolkning. Två av informanterna kan inte redogöra för en fast undre åldersgräns när man bör börja lyssna på barnet och deras åsikter medan de andra två framhåller att det är en tolkningsfråga då ett yngre barn kan vara mer mogen än ett äldre barn. En socialsekreterare menar att ju större praktisk erfarenhet man får som socialsekreterare, desto enklare är det att göra bedömningar och tolkningar. Vi ser att tidigare forskning också framhåller det stora tolkningsutrymmet som problematiskt och Nordenfors (2010) förklarar att det inte finns några bestämmelser om hur- eller vem som bör mäta ett barns mognad då varje enskilt barn mognar i olika takt och vid olika ålder. Hart (1992) menar att nivån av mognad är beroende av kultur och barnets personlighet och han menar därför att man inte bör använda barnets ålder som ett verktyg för att avgöra barns utrymme av vara delaktigt.

Det stora tolkningsutrymmet medför alltså att det är upp till varje enskild socialarbetare att avgöra när och hur ett barn bör göras delaktigt. Vi tolkar det därför som att det stora tolkningsutrymmet är av stor betydelse för barns möjlighet till delaktighet och att det, beroende på hur det används, både kan öka och minska barns delaktighet. Ett yngre barn som agerar moget och tydligt redogör för sina tankar och känslor kommer med största sannolikhet att göras delaktigt i större utsträckning än ett äldre barn som inte uttrycker sina åsikter på samma sätt. Vi tror därför att socialsekreterarnas stora tolkningsutrymme både kan ses som positivt och negativt, beroende på situation.

Vi ser också klara likheter mellan tidigare forskning och våra informanternas upplevelser när det gäller etiska dilemman som kan uppstå vid familjehemsplaceringar. Våra informanter beskriver många olika etiska dilemman som kan göra det problematiskt att fatta vissa beslut gällande huruvida barn bör göras delaktiga eller inte.

Socialsekreterarna framhåller dilemmat då man som socialsekreterare bedömer att viss information kan skada barnet och att man av den anledningen väljer att inte informera barnet. Beslutet kanske är det bästa för klienten men det innebär också att barnet kan känna sig lurat och exkluderat. Socialsekreterarna menar också att det är väldigt vanligt med lojalitetskonflikter när ett barn kan komma i kläm för att det dras mellan att vara lojala mellan två olika parter med olika intressen. Informanterna menar vidare att det också kan uppstå dilemman när barnets bästa inte är förenligt med barnets vilja och socialsekreterare kan ofta behöva ta beslut som gör barnet besviken och ledset. Coyne och Harder (2011) menar att det ofta uppstår etiska dilemman när det handlar om att göra barn delaktiga och involvera dem vid beslutsfattning. Socialsekreterare bör alltid beakta barnets bästa och skydda dem från skadlig information vilket kan göra att barnet exkluderas. Vi ser likheter mellan våra informanternas och Coyne och Harders förklaring av att man som socialsekreterare alltid måste se varje barns unika situation och använda sin makt klokt när man möjliggör, respektive begränsar, barns delaktighet vid familjehemsplaceringar. Slutsatsen är alltså att socialsekreterares hantering av etiska dilemman också är en faktor som påverkar barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringar.

6.4 Kritisk teoridiskussion

Barndomssociologin användes som ett övergripande perspektiv genom hela studien. Vi valde barndomssociologi för att vi vid vår inledande kunskapsöversikt över tidigare forskning fann att teorin är vanligt förekommande vid forskning om barn och barndom och lämpar sig väl för studier om barns delaktighet. Barndomssociologin handlar till stor del om barns ställning och position i samhället vilket vi bedömde var en relevant utgångspunkt för studiens syfte. De viktigaste temana från teorin som vi hade mest användning för genom arbetet med vår studie var synen på barnet som kompetent samt begreppet barnperspektiv och dess betydelse. Vi tänker att det kan finnas en begränsning när man använder barndomssociologin för att analysera barns möjlighet till delaktighet då teorin redogör för att när man betraktar barnet som kompetent också erkänner att det finns ett ömsesidigt beroende mellan vuxna och barn. Vi tror att ett barn som är föremål för en utredning om en eventuell familjehemsplacering befinner sig i ett underläge och i en beroendeställning gentemot socialsekreteraren. Socialsekreteraren i sin tur innehar makten att fatta beslut och är inte beroende av barnet vilket gör att vi tror

att det kan bli problematiskt att betrakta barnet som likställt med den vuxne när man vill förklara barns möjlighet till delaktighet.

Den andra teorin i uppsatsen är Harts (1992) delaktighetsstege, som möjliggjort ett mer konkret analysarbete av empiriska utsagor i relation till olika steg på den skala som delaktighetsstegen utgör. Naturligtvis har vi gjort våra egna tolkningar av data i relation till de åtta nivåerna i delaktighetsstegen. Vi är medvetna om att andra eventuellt skulle ha kunnat göra andra tolkningar. De begränsningar vi noterade med våra val av teorier är att en hög nivå på delaktighetsstegen inte automatiskt behöver innebära barnets bästa. Som vi nämnt i analysen, kan det i vissa fall vara bäst för barnet att stå helt utanför beslutningsprocessen vilket placerar barnet långt ner på stegen. Däremot kan ett sådant tillvägagångssätt ändå medföra att barn har rätt till delaktighet i de fall när det bedöms som möjligt. Sammanfattningsvis ser vi att delaktighetsstegen är ett användbart verktyg för att skapa sig en ungefärlig uppfattning om barns delaktighet. Man bör dock förhålla sig kritisk till modellen och utgå ifrån att varje situation är unik och ska bedömas var för sig, vilket ställer stora krav på enskilda forskare att uttolka teorin på ett adekvat sätt.

6.5 Alternativa tolkningar av resultatet

Våra tolkningar av empirin präglas av många olika faktorer, bland annat våra tidigare erfarenheter från arbete med familjehemsplacerade barn under vår verksamhetsförlagda utbildning. Trots olika arbetsplatser har vi båda fått samma uppfattning om att barn som är föremål för familjehemsplaceringar inte blir så pass delaktiga som de skulle vilja- eller behöva vara. En annan faktor som har präglat vår tolkning är medias framställning av socialtjänsten då vårt undermedvetna med största sannolikhet har påverkats av den negativa bild som framställts av många socialtjänstingripanden. Vi tror att det är nästintill oundvikligt att låta bli att präglas utav sin förförståelse och miljömässiga faktorer men vi har försökt att vara så objektiva som möjligt vid vår tolkning. Vi är medvetna om att vår empiri kunde ha tolkats annorlunda beroende på vem som analyserat den.

Ett konkret alternativ till vår tolkning skulle kunnat vara att kritiskt reflektera över vad som faktiskt skett mellan det att tidigare forskning, som använts i studien, skrevs och dagens situation. Majoriteten av den forskning vi använt i vår studie är gjord de senaste

femton åren och vi är medvetna om att mycket har skett sedan början av 2000-talet. Situationen för familjehemsplacerade barn och deras möjlighet till delaktighet idag är med största sannolikhet bättre och större än den var för femton år sedan och man skulle kunnat tolka denna studies empiri annorlunda om man hade haft det faktumet som utgångspunkt. En annan alternativ tolkning av resultatet om man vill lyfta det till en annan nivå är att den berörda verksamheten i den aktuella kommunen skulle kunna vara ett undantagsfall och att andra kommuner arbetar annorlunda, vilket innebär att socialsekreterarnas perspektiv antagligen skiljer sig från våra informanternas upplevelser.

6.6 Förslag på framtida forskning

Denna studie har fokuserat på socialsekreterares syn på barns delaktighet vid familjehemsplaceringsprocesser och socialsekreterarna styrs till stor del utav ramar och bestämmelser formulerade i svensk lagstiftning. Även *Barnkonventionen* (Unicef, 1989) består av allmänna bestämmelser kring barns rättigheter världen över och barns möjlighet till delaktighet är ett centralt inslag i konventionen. Organisationen Rädda barnen (2015) skriver om Barnkonventionen och förklarar att när Sverige antog Barnkonventionen år 1990 uttalade Riksdagen att konventionen ska användas när myndighetsbeslut rör barn. Man menade att svenska lagar ska tolkas i enlighet med Barnkonventionen och om det blir en krock mellan konventionen och svensk lag, ska Barnkonventionen ha företräde. Idag, 25 år senare är Barnkonventionen fortfarande inte lag och många beslutsfattare är inte ens medvetna om att den existerar medan andra menar att den inte är tillämpbar på grund av att den inte är lag. Rädda barnen menar att en annan anledning till att konventionen inte används eller används felaktigt är att många socialarbetare och beslutsfattare inte vet hur de ska tolka barns rättigheter. Vi tror därför att det kan vara av betydelse att studera vad som skulle ske om Barnkonventionen blev lag och vilka skillnader det skulle innebära för barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringsprocesser.

Rädda barnen (2015) förklarar att ett införande av Barnkonventionen i svensk lagstiftning inte automatiskt skulle lösa alla problem gällande tolkningen av barns rättigheter men de menar bland annat att Barnkonventionen skulle få tydligare ställning i rättsprocesser vilket innebär att de svenska lagarna måste tolkas i enlighet med konventionen. En annan förändring skulle kunna vara att barnrättsperspektivet får större tyngd vid myndighetsutövning vilket kan medföra att tolkningen av barnets bästa och

barnets rätt att bli hörda, skulle bli tydligare och bättre. Rädda barnen förklarar också att om Barnkonventionen blir lag kan barnrättsperspektivet avgöra beslut om två lagar krockar och det blir tydligare att man alltid ska utgå från barnets bästa vid avgörandet om vilken lag som ska ha företräde. Med utgångspunkt i våra informanternas utsagor gällande de problem och dilemman som kan uppstå när man måste kompromissa mellan olika bestämmelser eller på grund av att svensk lagstiftning lämnar stort utrymme för tolkning, anser vi att det kan vara relevant att fördjupa sig i Barnkonventionens betydelse för att synliggöra ett annat perspektiv på barns delaktighet vid familjehemsplaceringar.

7. Referenser

Andenæs, A. (2011). From 'placement' to 'a child on the move': Methodological strategies to give children a more central position in Child Welfare Service. *Qualitative Social Work*, 11(5). 486-501. doi: 10.1177/1473325011408174.

Andersson, G. & Rasmusson, B. (2006). Fosterbarns perspektiv på socialtjänstens företrädare. *Socialmedicinsk tidskrift*. 83(1). Hämtad från:
<http://socialmedicinsktidskrift.se/smt/index.php/smt/article/view/1181/972>

Andersson, G. (2008). Barndomens placeringar och ungas tillbakablick. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 2*. Hämtad från:
<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2008/Barndomens%20placeringar%20och%20ungas%20tillbakablick%20av%20Gunvor%20Andersson.pdf>

van Bijleveld, G.G., Dedding, C.W.M. & Bunders-Aelen, J.F.G. (2014) Seeing eye to eye or not? Young people's and child protection workers' perspectives on children's participation within the Dutch child protection and welfare services. *Children and Youth Services Review*. 47(3) 253-259. doi: 10.1016/j.childyouth.2014.09.018

Brembeck, H, Johansson, B & Kampmann, J. (2004). Beyond the competent child: exploring contemporary childhoods in the Nordic welfare societies. *Dawsonera*. Hämtad 13-05-15, från
<https://www.dawsonera.com.webproxy.student.hig.se/readonline/9788778679475>

Cederborg, A-C & Karlsson Y. (2001). Omhändertagande med barnets perspektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 3*. Hämtad från:
<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2001/Omh%C3%A4ndertagande%20med%20barns%20perspektiv%20av%20Ann-Christin%20Cederborg%20och%20Yvonne%20Karlsson.PDF>.

Coyne, I & Harder, M. (2011). Children's participation in decision-making: Balancing protection with shared decision-making using a situational perspective. *Journal of Child Health Care*, 15 (4): 312-319. doi: : 10.1177/1367493511406570.

Elofsson, S. (2005). Kvantitativ metod. I S. Larsson (Red.) *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 59-89). Lund: Studentlitteratur.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2008). Att bemöta utsatta barn - som offer och aktörer. I *Barns röster om våld: att tolka och förstå* (s. 83-100) (1. uppl.) Malmö: Gleerups.

Eriksson, M. & Näsman, E. (2008). Intervjuer och barns delaktighet. I *Barns röster om våld: att tolka och förstå* (s. 42-62) (1. uppl.) Malmö: Gleerups.

Esaiasson, P. (2004). *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Halldén, G. (2007). Inledning. I G. Halldén (red.) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s. 9-24). Stockholm: Carlsson.

Halldén, G. (2007). Barndomssociologi och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I G. Halldén (red.) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s.25-40). Stockholm: Carlsson.

Halldén, G. (2007). Synen på barn och på relationen mellan barn och föräldrar. I G. Halldén (red.) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv* (s.41-59). Stockholm: Carlsson.

Hart, R.A. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF.

Holland, S. (2001). Representing children in child protection assessments. *Cardiff school of social sciences*, 8(8): 322-339. doi: [0907-5682(200108)8:3;322-339;018198].

Hedqvist m.fl. (2001). *Barnmisshandel i samhället - en inledning*. Regeringen. Hämtad den 15-04-2015, från <http://www.regeringen.se/content/1/c4/27/54/19cef8d1.pdf>.

IFSW. (2014). *Global definition av socialt arbete*. I Akademikerförbundet SSR. Hämtad den 13-05-2015, från <http://ifsw.org/>

James, A. & Prout, A. (1990). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. Routledge.

Jenks, C. (1982). *The sociology of childhood*. Gregg Revivals.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod. I S. Larsson (red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 91-128). Lund: Studentlitteratur.

Lilja, J. (2005). Problemformulering. I S. Larsson (red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 39-55). Lund: Studentlitteratur.

Lööf, D. (2005). Informationssökning. I S. Larsson (red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (s. 347-366). Lund: Studentlitteratur.

Mattsson, T. (1998). Barnets mening i LVU-processen. *Socialvetenskaplig tidsskrift* nr 1.

<http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidsskrift/Artiklar/1998/Barnets%20mening%20i%20LVU-processen%20av%20Titti%20Mattson.PDF>

Nordenfors, M. (2010). *Delaktighet - på barns villkor?* Göteborg: Tryggare och mänskligare Göteborg

Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. (3. ed.) London: SAGE.

Rädda barnen (2015). *Frågor och svar om barnkonventionen som lag*. Hämtad den 13-05-15, från <http://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/mer-om-vad-vi-gor/barns-rattigheter-samhallets-ansvar/barnkonventionen-som-lag/fragor-och-svar-om-barnkonventionen-som-lag-i-sverige/#>

Röbäck, K (2008). Barns vilja i verkställighet av umgängestvister. I M.Eriksson, Å. Källström Cater, G. Dahlkild-Öhman & E. Näsman (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå* (s. 120-136). (1.uppl.). Malmö: Gleerups.

Röbäck, K. (2011). Bedömningar om barn i umgängestvister - förändrad argumentation om tid, omsorg och delaktighet? *Socialvetenskaplig tidsskrift* nr 1. Hämtad från: <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidsskrift/Artiklar/2011/Bed%C3%B6mningar%20om%20barn%20i%20umg%C3%A4ngestvister%20-%20f%C3%B6r%C3%A4ndrad%20argumentation%20om%20tid,%20omsorg%20och%20delaktighet%20av%20Karin%20R%C3%B6b%C3%A4ck.pdf>

Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children and society*. (15) 107-117. doi: 10.1002/CHI617

Skoog, Viktoria. 2013. Barns upplevelser av instabil samhällsvård. *Socialvetenskaplig tidsskrift* 1: 35-52. Hämtad från: <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidsskrift/Artiklar/2013/Barn%20upplevelser%20av%20instabil%20samh%C3%A4llsv%C3%A5rd%20av%20Viktoria%20Skoog.pdf>

Socialstyrelsen. (2012). *Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten* (Artikelnr. 2012-6-16) Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18734/2012-6-16.pdf>

Socialstyrelsen. (2013). *Gränsdragning mellan olika placeringsformer för barn och unga* (Artikelnr. 2013-8-2) Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19166/2013-8-2.pdf>

Socialstyrelsen. (2014). *Barn och unga – insatser år 2013* (Artikelnr. 2014-9-1) Hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19485/2014-9-1.pdf>

Sundhall, J. (2008). Tystade barn? Om barns röster i utredningstexter. I M.Eriksson, Å. Källström Cater, G. Dahlkild-Öhman & E. Näsman (red.) *Barns röster om våld: att tolka och förstå* (s.101-119). (1. uppl.) Malmö: Gleerups.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Lagstiftning

SFS 1949:381. *Föräldrabalken*. Hämtad 13 mars, 2015, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381/#K21.

SFS 1990:52. *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Hämtad 28 mars, 2015, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-199052-med-sarskilda-be_sfs-1990-52/?bet=1990:52

SFS 2001:453. *Socialtjänstlagen*. Hämtad 13 mars, 2015, från Riksdagen, https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/#K1.

SFS 2003:460. *Lagen om etikprovning av forskning som avser människor*. Hämtad 23 mars, 2015, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2003460-om-etikprovning_sfs-2003-460/

UNICEF Sverige (2009). *Barnkonventionen [Elektronisk resurs]: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.

8. Bilagor

8.1 Bilaga 1 - Intervjuguide

Allmänna frågor	<ul style="list-style-type: none">• Hur länge har du arbetat inom socialt arbete?• Hur länge har du arbetet med just familjehemsplacerade barn?<ul style="list-style-type: none">• Vad var det med detta område som du fann intressant?• Kan du kort redogöra för hur processen kring familjehemsplacering ser ut? Från de att anmälan kommer in, till det att en placering äger rum?
Barns delaktighet	<ul style="list-style-type: none">• Vad innebär begreppet delaktighet för dig och hur är man delaktig?• Beskriv barns möjlighet till delaktighet vid familjehemsplaceringsprocesser.• Hur journalförs barns berättelser i era journaler?<ul style="list-style-type: none">• Har ni direkt citat eller skriver ni ut era tolkningar utav det barnets har sagt?• Utifrån dina egna erfarenheter, hur anser du, att man på bästa sätt kan arbeta för att göra barn delaktiga vid familjehemsplaceringar?<ul style="list-style-type: none">• Finns de några specifika tillvägagångssätt du arbetat med tidigare?• Vilka fördelar ser du med att göra barn delaktiga vid familjehemsplaceringar?• Vilka eventuella risker finns med att göra barn delaktiga vid familjehemsplaceringar?• Vad anser du om tydligheten i svensk lagstiftning gällande barn och deras delaktighet?• Hur bedömer du om barn är tillräckligt mogna och kapabla till att veta sitt eget bästa eller inte?<ul style="list-style-type: none">• Finns det en given ålder eller grad av mognad?• Finns det enligt dig, tydliga ramar för hur du ska arbeta kring detta?• Beskriv hur du agerar då barnets bästa skiljer sig ifrån barnets egna önskemål.• Finns det någonting mer du vill tillägga innan vi avslutar?

8.2 Bilaga 2 – Informationsbrev

Vi är två socionomstudenter vid namn Caroline Andersson och Madeleine Nilsson som för närvarande studerar vår sjätte termin på Högskolan i Gävle. Denna termin gör vi vårt examensarbete med inriktning på Barns delaktighet. Syftet med vår uppsats är undersöka hur socialsekreterare förhåller sig till samt arbetar med barns delaktighet vid familjehemsplaceringsprocesser. Vi ska göra en kvalitativ studie med hjälp av intervjuer och har därför kontaktat dig på familjegruppenheten.

Inför din medverkan presenteras här de etiska förhållningssätten vi kommer att utgå ifrån under intervjun samt genom hela processen. Först och främst vill vi påpeka att din medverkan är frivillig. Du kan när som helst under intervjuens gång välja att avsluta din medverkan i studien. Om du väljer att medverka kommer du själv få möjlighet att välja plats och tid för intervjun, utifrån de veckor och tider vi presenterat. Intervjun kommer med din tillåtelse att transkriberas. Din identitet kommer inte att vara tillgänglig för någon annan än oss som intervjuar, utan kommer i arbetet att anonymiseras med hjälp av fingerade namn. Allt som sägs under intervjun kommer enbart att användas i vårt examensarbete, dvs. i forskningssammanhang. Uppsatsen kommer i sin tur att publiceras på Högskolan i Gävles uppsatsportal vid namn Diva.

Har du några frågor gällande intervjun eller vårt examensarbete får du gärna höra av dig till oss, se kontaktuppgifter nedan. Tack för din medverkan.

Caroline Andersson

carolineamira@gmail.com

072-xxxxxxx

Madeleine Nilsson

Madde_976@hotmail.com

072-xxxxxxx